

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича**

Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра музики

**Роль авторського пісенного виконавства у
формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО**

Дипломна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка II курсу, 636 групи
спеціальності 014 «Середня освіта
(Музичне мистецтво)»

Карп Анна Георгіївна

Керівник:

доц. Лісовий В.А.

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри №__

від «__» _____ 2023 р.

Зав. кафедри _____

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ

Карп А.Г. Роль авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО. Рукопис. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2023. 85 с.

Основою формування патріотизму в учнів є комплексний системно-функціональний підхід, в якому даний феномен стає цілісною відокремленою частиною загальної культури людини. Одним з найефективніших засобів формування патріотизму в учнів ЗЗСО є музично-естетичне виховання за допомогою авторського пісенного виконавства, яке показує гідний результат і має в подальшому активніше втілюватися у навчальному процесі та вдосконалюватися.

Проблема авторського пісенного виконавства ніколи не була об'єктом спеціального дослідження у дискурсі формування патріотизму в учнів ЗЗСО. Існують вагомі суперечності щодо формування патріотизму в учнів у сучасній методиці навчання школярів. Так, одним із основних принципів освітньої діяльності є виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій.

У роботі проаналізовано теоретичні основи формування патріотизму засобами авторського пісенного виконавства, зокрема значення патріотичних пісенних традицій в естетичному вихованні учнів. Охарактеризовано феномен авторської пісні як наукову проблему та її роль у музично-патріотичному вихованні учнів ЗЗСО. Представлено результати практичного дослідження з використання матеріалів сучасного авторського пісенного виконавства в патріотичному вихованні учнів ЗЗСО, які засвідчують успішність і доцільність використання авторського пісенного виконавства у процесі формування патріотизму в учнів ЗЗСО.

Ключові слова: патріотизм, музично-патріотичне виховання учнів, авторська пісня, авторське пісенне виконавство, авторська спроможність учителя музичного мистецтва.

ABSTRACT

Karp A.G. The role of the author's song performance in the formation of patriotism in the students of general secondary education institution. Manuscript. Master's Degree Program for Master's Degree in Specialty 014 Secondary education (Musical art). Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi, 2023. 85 p.

The basis of the formation of patriotism in students is a complex system-functional approach, in which this phenomenon becomes a separate integral part of the general human culture. One of the most effective means of forming patriotism in students of secondary schools is musical and aesthetic education with the help of author's song performance, which shows a worthy result and should be more actively embodied in the educational process and improved in the future.

The paper analyzes the theoretical foundations of the formation of patriotism by means of author's song performance, in particular, the importance of patriotic song traditions in the aesthetic education of students. The phenomenon of the author's song is characterized as a scientific problem and its role in the musical and patriotic education of the students of general secondary education institution. The results of a practical study on the use of materials of modern author's song performance in the patriotic education of primary school students are presented, which prove the success and expediency of using the author's song performance in the process of forming patriotism in primary school students.

Keywords: patriotism, musical and patriotic education of students, author's song, author's song performance, author's ability of a music teacher.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ЗАСОБАМИ АВТОРСЬКОГО ПІСЕННОГО ВИКОНАВСТВА.....	9
1.1. Значення патріотичних пісенних традицій в естетичному вихованні учнів.....	9
1.2. Авторсько-виконавська творчість як наукова проблема.....	23
1.3. Основні засади використання авторської пісні у музично- патріотичному вихованні учнів ЗЗСО.....	34
Висновки до першого розділу.....	42
РОЗДІЛ II. ПРАКТИЧНА РОБОТА З ВИКОРИСТАННЯ АВТОРСЬКО- ВИКОНАВСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ У ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЗМУ В УЧНІВ ЗЗСО.....	45
2.1. Зміст і структура практичної роботи.....	45
2.2. Методика формувального дослідження	47
2.3. Результати практичної роботи та їх інтерпретація.....	66
Висновки до другого розділу.....	68
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Проблема формування та виховання патріотизму в учнів актуальна протягом кількох століть, але й до сьогодні залишається відкритою, тому посідає дуже важливе місце в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. Це пов'язано, насамперед, із тим, що сучасному суспільству необхідна людина, що любить і знає свою Батьківщину, її унікальність й особливості. Важливість патріотичного виховання дітей особливо гостро позначилася у зв'язку із втратою людьми моральних орієнтирів у власному житті. Дефіцит моральних цінностей і зневага моральними нормами стають повсюдним явищем, тому все гостріше постає питання про підвищення рівня патріотичного виховання. Починаючи з молодшого шкільного віку, необхідно виховувати відповідальність, почуття власної гідності, гордість за свою країну й поважне ставлення до її історії.

Основою формування патріотизму в учнів є комплексний системно-функціональний підхід, в якому дане поняття стає цілісною відокремленою частиною загальної культури людини. Одним з найефективніших засобів формування патріотизму в учнів ЗЗСО є музично-естетичне виховання за допомогою авторського пісенного виконавства, яке показує гідний результат і має в подальшому активніше втілюватися у навчальному процесі та вдосконалюватися. У процесі багатовікової життєвої практики українського народу викристалізувались провідні принципи морально-естетичного виховання учнів ЗЗСО засобами українського авторського пісенного виконавства, що репрезентують сукупність основних смислово-ціннісних положень і визначають принципове спрямування, зміст, організацію виховних дій. За допомогою авторського пісенного виконавства в учнів ЗЗСО формуються морально-естетичні почуття. Його потенціал містить у собі джерело моралі і водночас є музичним засобом виховання.

Актуальність теми важко заперечити, оскільки проблема авторського пісенного виконавства ніколи не була об'єктом спеціального дослідження у

дискурсі формування патріотизму в учнів ЗЗСО. Існують вагомі суперечності щодо формування патріотизму в учнів у сучасній методиці навчання школярів. Так, одним із основних принципів освітньої діяльності є виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій. Саме цей принцип проявляється в музично-виховній роботі вчителя сучасної української школи.

Засади патріотичного виховання відображаються в нормативно-правових документах: Законі України «Про освіту», Указі Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти», Концепції національно-патріотичного виховання, Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»). Проте, формування та виховання патріотизму в учнів ЗЗСО засобами українського авторського пісенного виконавства на даному етапі реформування освіти не в повному обсязі забезпечено методичною та педагогічною літературою, хоча до цього питання зверталось багато видатних науковців. На сьогодні залишаються відкритими проблеми удосконалення й оновлення освітньо-виховного простору, компетентнісного підходу до учнів шкіл, що полягає у формуванні їх зацікавленості в освоєнні прекрасного, розвитку інтелектуальної, моральної та естетичної культури особистості, які потребують стимулювання духовно-практичної активності, художньо-образного мислення та творчої діяльності.

Ступінь наукового дослідження проблеми. Проблему патріотичного виховання учнів дослідили: Л. Аристова, Н. Горбатюк, В. Довгошия, К. Журба, Н. Калита, О. Лавріненко, Г. Тупікова, К. Ушинський, Г. Філіпчук та ін. Особливості естетичного виховання учнів на пісенних традиціях українських композиторів були в полі зору В. Богдановича, А. Владимирової, Я. Гордейчук, Т. Каблової, С. Куркіної, Д. Лукавої, Л. Ярошевської та ін.

Роль та деякі аспекти авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО частково дослідили науковці: І. Гатрич, А.

Давітадзе, І. Дерда, І. Єргієв, О. Копелюк, Ю. Крупа, В. Лісовий, Ю. Найда, В. Найда, Н. Павлюк, І. Малашевська та О. Матящук, Т. Панасюк і С. Вишинська, Н. Радчук, Т. Стратан-Артишкова та ін.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування ролі авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів закладів загальної середньої освіти.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні основи формування патріотизму засобами авторського пісенного виконавства, зокрема значення патріотичних пісенних традицій в естетичному вихованні учнів.

2. Охарактеризувати феномен авторської пісні як наукову проблему та її роль у музично-патріотичному вихованні учнів ЗЗСО.

3. Провести практичне дослідження з використання матеріалів сучасного авторського пісенного виконавства в патріотичному вихованні учнів ЗЗСО.

Об'єкт дослідження – феномен авторської пісні у музично-патріотичному вихованні учнів закладів загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – форми та методи використання авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів закладів загальної середньої освіти.

Методи дослідження. Для дослідження ролі авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО було використано методи опрацювання теоретичних джерел музичного мистецтва, описово-аналітичний та порівняльний аналіз, тестування, педагогічний експеримент, методи кількісної та якісної обробки експериментальних даних.

Експериментальною базою дослідження виступив Бабинський ЗЗСО І-ІІ ступенів ім. Марії Вержак, були задіяні учні гуртку «Джерельце».

Наукова новизна та теоретична значущість полягає у тому, що вперше обґрунтовано роль авторського пісенного виконавства в процесі

патріотичного виховання учнів ЗЗСО, досліджено специфіку використання кращих зразків авторської пісні у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО.

Практична значущість отриманих результатів дослідження полягає в розробці методики використання матеріалів сучасного авторського пісенного виконавства в патріотичному вихованні учнів ЗЗСО. Матеріали роботи можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти у навчальній, виховній та культурно-просвітницькій роботі, а також учителями музичного мистецтва закладів загальної середньої освіти, керівниками музичних гуртків та естрадних студій тощо.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідалися на студентській науковій конференції Чернівецького національного (м. Чернівці, 25–27 квітня 2023 року), а також на III Міжнародній науково-практичній конференції «Удосконалення професійної майстерності педагога-музиканта в умовах полікультурного простору» (м. Чернівці, 22-23 листопада 2023 року).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 86 сторінок. Основний текст викладено на 72 сторінках.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ЗАСОБАМИ АВТОРСЬКОГО ПІСЕННОГО ВИКОНАВСТВА

1.1. Значення патріотичних пісенних традицій в естетичному вихованні учнів

Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті передбачає посилення патріотичних, духовних та естетичних тенденцій в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти, оскільки привертає увагу вчителів до виховання громадян та патріотів України. Освіта прищеплює любов до української мови та культури, повагу до національних традицій. Сфера освіти в Україні не тільки змінюється, а й її вектори змінюються на користь особистісного зростання, що сприяє зміцненню патріотичних, духовних та естетичних тенденцій у процесі навчання в середніх школах. Важливу роль в цьому процесі відіграють пісні, які мотивують учнів покращувати настрій, здобувати перемоги і духовно зростати, формувати характер.

Патріотичне виховання підростаючого покоління – одна з основних функцій сучасного суспільства. Виховання патріотичної свідомості, почуттів і переконань невіддільне від складного процесу формування багатогранної, гармонійної особистості.

Патріотизм (від грецького *patriotek* – земляк, співвітчизник) Н.І. Радчук визначає як «суспільні моральні принципи позитивного ставлення до народу, що відображають національну гордість і любов до Батьківщини, суспільну відповідальність за її долю і емоційну прихильність життя загальним національним інтересам, готовність служити Батьківщині і захищати її від ворогів» [52, с. 347]. Недооцінка патріотизму як найважливішої складової соціальної та особистісної свідомості веде до підриву не лише соціально-

економічних, але і духовних, культурних основ розвитку суспільства і держави. Це визначає пріоритет патріотичного виховання в системі освіти.

На нинішньому етапі боротьби за державність України, її гідне місце в європейській спільноті все гостріше постає проблема виховання школярів як свідомих громадян і патріотів. Причиною багатьох кризових явищ, що існують в українському суспільстві, є криза національного мислення, національної самосвідомості та патріотизму молоді, яка потребує негайних рішень. Неможливо успішно проводити національно-патріотичне виховання школярів без об'єднання зусиль сім'ї, школи і суспільства.

Важливість патріотичного виховання як одного з основних напрямів формування особистості громадян визначається українськими Законами «Про освіту», Національною доктриною розвитку освіти в Україні, Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Концепцією розвитку освіти України на 2015-2025 роки, Програмою патріотичного виховання дітей та учнів. Відповідно до цих законодавчих документів, обов'язком загальної середньої освіти є інформоване ставлення учнів до Конституції України, національного символу України, прав і свобод людини і громадянина, самооцінки, відповідальності перед законом за свої дії, зобов'язання людей і громадян, виховання поваги до сім'ї, поваги до національних традицій і звичаїв, державної мови, регіональної мови або мови меншин і рідної мови, українського народу та інших народів, а також національних цінностей держави. Це демонструє важливість патріотичного виховання на національному рівні та вимагає застосування основних принципів у початкових школах. У президентському указі «Про Національну доктрину розвитку освіти» говориться: «основним елементом державної освіти є громадянське і патріотичне виховання».

Державна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті підкреслює взаємозв'язок патріотичної, громадянської та державної освіти у формуванні свідомих громадян-патріотів. Згідно з концепцією декомунізації,

«основне завдання музичного курсу – формування у молодших школярів культури почуттів, яка є основою свідомості народу і громадян».

Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді ілюструє національно-патріотичне виховання дітей та молоді [1]. Це комплексна, систематична і цілеспрямована діяльність державних органів, державних установ, сімей, освітніх установ та інших соціальних установ, які готові виконувати свої громадянські та конституційні зобов'язання з підтримання високого патріотизму. Вірність, любов до Батьківщини, турбота про добробут народу, національні інтереси сприяють формуванню України як правової, демократичної і соціальної держави, чесності та незалежності серед молодого покоління [1].

Одним з основних завдань Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015 р.) є формування духовних цінностей українського патріота: патріотичних почуттів, національної самосвідомості, любові до українського народу, його історії, української державності, гордості за Батьківщину, сім'ю, минуле і сучасність, використання кращих зразків героїчної історії та культурної спадщини Українського народу. Згідно з цим документом, національно-патріотичне виховання спрямоване, в першу чергу, на формування особистої ідентифікації зі своєю країною, духовної сили і віри в майбутнє країни, волі до праці на благо народу. Головними домінантами національно-патріотичного виховання дітей та молоді стала ідея формування цінностей для суспільства, держави і народу; почуття приналежності до України, усвідомлення долі своєї країни і власної долі, позиції активного життя в країні.

Виділяють такі принципи національного виховання:

1. *Народність*: це загальна і національна єдність. Учні повинні поважати культуру, спадщину, народні звичаї, національні та етнічні обряди всіх людей, що живуть в Україні.

2. *Природовідповідність виховання*: багатогранна і цілісна природа людини, вік і індивідуальні особливості дітей, учнів, з урахуванням їх анатомічних, фізіологічних, психологічних, національних і регіональних особливостей, культурна сумісність освіти, історія народу, його мови, культурні традиції, народні промисли, ремесла, що гарантують духовну єдність одного покоління буде.

3. *Декомунізація освіти і створення умов для формування кращих якостей і здібностей дитини*: гуманізація відносин між педагогом і учнем, переміщення освіти в центр освітнього процесу, повага до особистості, розуміння її потреб, інтересів, гідності, довіри до неї; виховання гуманної, щирої, гуманної, доброзичливої, доброзичливої особистості.

4. *Демократизація виховання*: усунення авторитарних стилів виховання, визнання особистості учня як вищої соціальної цінності, визначення права на свободу, розвиток здібностей і визначення індивідуальності. Формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ствердженням ідей свободи, прав людини та суспільної відповідальності.

5. *Безперервність виховання*: забезпечення цілісності освіти, перетворення її в безперервний процес протягом усього життя. Неподільність освіти і виховання полягає в поєднанні, підпорядкуванні змісту освіти і виховання, формуванні цілісної і всебічно розвиненої особистості.

6. *Етнізація виховного процесу*: наповнення освіти державним змістом, спрямоване на формування самосвідомості громадян. Принцип етнічної приналежності в рівній мірі застосовується до представників усіх народів України. Необхідно створити можливість для всіх дітей навчатися у своїй школі, щоб вони могли розвивати національну гідність, національну самосвідомість та етнічне значення. Важливим є відтворення в дитині духу свого народу, сталості молодого покоління, властивого кожній країні, виховання дитини як носія типової національної культури, продовження

батьківських справ. Принцип етнізації – невід’ємна складова соціалізації дитини.

7. *Диференціація та індивідуалізація виховного процесу:* врахування у виховній роботі різних рівнів фізичного, психічного, соціального, духовного, інтелектуального розвитку вихованців, стимулювання активності, розкриття творчої індивідуальності кожного.

8. *Послідовність, систематичність і варіативність форм і методів виховання:*

- свідомість, активність, самодіяльність і творча ініціатива учнівської молоді, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самодіяльністю учнів;

- зв’язок виховання з життям, трудовою діяльністю народу і продуктивною працею. Прищеплення любові до праці і поваги до людей праці. Розвиток у дітей і молоді трудових навичок і вмінь, готовності до життєвої адаптації в умовах ринкових відносин.

9. *Інтегративність:* єдність педагогічних вимог школи, сім’ї і громадськості. Організація родинного виховання та освіти як важливої ланки виховного процесу і забезпечення педагогічного всеобучу батьків. Здійснення гуманних, стійких і єдиних вимог до дітей з боку різних соціальних інститутів, посилення педагогічного впливу на них, підвищення спільними зусиллями ефективності виховного процесу.

Реалізація принципів патріотичного виховання учнів ЗЗСО здійснюється завдяки нормативно-правовим документам з питань організації національно-патріотичного виховання учнів, в яких виокремлені можливі напрями виховання учнів ЗЗСО в роботі вчителя музичного мистецтва:

- робота з використанням традицій українського козацтва;
- посилення державно-патріотичної спрямованості у викладанні дисциплін музичного мистецтва;

- залучення учнів до вивчення історії та культури України через різноманітні види позакласної роботи на заняттях музичного мистецтва;
- пропагування кращих здобутків національної культурної і духовної спадщини, залучення дітей до самодіяльної художньої творчості, діяльності фольклорних колективів, творчих об'єднань, клубів за інтересами;
- відзначення державних свят як способу піднесення національно-патріотичних почуттів учнів;
- відзначення народних, традиційних, обрядових свят у загальноосвітніх, професійних навчальних закладах і мистецьких школах та залучення учнів до проведення органами місцевого самоврядування і громадськими організаціями;
- створення сценаріїв та проведення заходів на заняттях музичного мистецтва сучасної української школи, присвячених визначним особистостям, подіям, датам вітчизняної історії;
- організація та проведення культурно-мистецьких, спортивних та дозвіллевих, проведення зустрічей з діячами сучасної культури, мистецтва, науки, видатними спортсменами та ін. [1].

Історичне свідчення зрілості країни, здатності відчувати власне значення у світовій історії – національний епос, створений українським народом. В.Довгошия вважає, що передові українські діячі культури – письменники, музиканти, вчителі, філософи – зробили значний внесок у розвиток українського мистецтва, широко використовуючи у своїй діяльності вищі принципи народної педагогіки. Вчені вважають, що музичне та естетичне виховання – найскладніша частина загального освітнього процесу. Мислителі і виконавці з незапам'ятних часів визнавали здатність музики впливати на моральні якості і характер; психічний стан і принципи поведінки людини. «Враховуючи мізерний життєвий, моральний та естетичний досвід молоді, а також велику кількість неякісних музичних творів у сучасному

житті, важливо інформувати учнів про кращі зразки української національної культури» [23, с.31].

Оновлену систему цінностей патріотичного виховання можна умовно розділити на наступні основні напрямки: духовне і естетичне (збереження духовного храму людини, мови, культури, духовна зрілість), сімейне і патріотичне (любов до людини, любов до сім'ї, етикет, колективізм, повага до старших), сімейно-патріотичний (любов до людини, прихильність до сім'ї, етикет, колективізм,), історико-культурний патріотичний (героїчне минуле, підготовка до захисту Вітчизни в кращих традиціях вітчизняної історії).

Виховання патріотизму пов'язане з універсальними моральними принципами: правда, доброта, справедливість і працьовитість. Героїчне і патріотичне виховання відіграє важливу роль у зміцненні патріотичних почуттів, спрямованих на формування бойового, морального, психологічного і військово-патріотичного духу, глибоке розуміння державних обов'язків, підготовку до відстоювання України, оволодіння військовими і військово-технічними знаннями, вивчення військових традицій і героїчних подвигів про історію українського народу.

Виховання патріотизму є передумовою для формування почуття інтернаціоналізму, що важливо сьогодні, коли народ України буде демократичну європейську державу, у якій проживають представники багатьох національностей. Повага до історії та культури, традицій і способу життя інших людей сприяє формуванню культури патріотизму, культури моралі в цілому і міжнародних настроїв зокрема.

Сучасна тенденція гуманізації освіти робить реалізацію особистих цілей та інтересів однією з умов розкриття потенційних духовних ресурсів підлітків. Залежність гуманітарної освіти від соціально-політичних умов життя, культурного рівня суспільства в цілому та рівня власної культури учнів, що становлять це суспільство, спонукає шукати шляхи розвитку нової, моральної та естетичної освіти, що відповідає сучасності.

Українці мають певну перевагу, оскільки у них є те, чого немає або мало в інших країнах: драматична історія країни, яку пишуть люди з щирим національним характером та народні пісні. Вбираючи інтонацію людської мови, засновану на ритмі і гармонії, зітканої з емоцій і переживань, мелодії пісень завжди емоційно насичені. Це піднімає людину і спонукає її до самовдосконалення. Серед найбільш ефективних форм естетичного впливу - поєднання музики і слова. Вбираючи інтонацію людської мови, засновану на ритмі і гармонії, пісні завжди емоційно насичені, пронизані емоціями і переживаннями. Пісенне мистецтво надихає і стимулює прагнення людини до самовдосконалення [46, с.140].

Протягом багатьох віків боротьби за незалежність народжувалися пісні мужності, патріотизму, козацької доблесті. Можна вважати, що одними з перших зразками патріотичного авторського пісенного виконавства були пісні запорізьких козаків. У ХХ столітті ці традиції відобразилися у піснях українських січових стрільців. У наполегливій боротьбі за українську державність народилися такі пісні, як «Ой у лузі червона калина», «Як стрільці йшли з України», «Ми йдемо в бій», «Гей, там на горі Січ іде» та багато інших.

Фольклор, як безпосередній спадкоємець найдавніших форм людської культури, доніс до наших днів естетичні уявлення минулих поколінь, вивіреним сторіччями художній досвід. С. Чайка вважає, що виражаючи рівень свідомості й світосприйняття народу, фольклор зберігає в кожному історичну епоху значення первинної художньої переробки сукупного чуттєво-практичного досвіду, є складним естетичним, художнім і соціальним явищем. Розширення сфер виховного впливу народного мистецтва відповідає стратегічним завданням суспільства: максимально використовувати в роботі з молоддю все те, що опирається на прогресивні традиції народу, що пов'язане з його національною самобутністю і неповторністю в усіх галузях духовного життя. Джерелом, що дає знання про наших попередників у

думках, почуттях, відносинах, про визначні події, які відбуваються в їхньому житті, є фольклор, у тому числі й українська народна пісня, про своєрідність якої І. Огієнко писав так: «Наші пісні – це тихий рай, це привабливі чари, ті чари, що всім світом признано за ними» [35, с. 132].

Ідею патріотичного виховання на основі народності з використанням різноманітних творів фольклору відстоювали видатні педагоги, письменники, прогресивні діячі освіти та мистецтва, такі як Х. Алчевська, Б. Грінченко, М. Драгоманов, О. Духнович, М. Костомаров, М. Максимович, Г. Сковорода, Л. Українка, І. Франко та ін. Високо цінували роль народної творчості в патріотичному вихованні учнів В. Сухомлинський, К. Ушинський.

Українська народна пісня, апробована та вивірена сторіччями є результатом колективної авторської творчості народу. Вона не тільки узагальнює життєві факти, а й дає їм об'єктивну оцінку, формує певне ставлення до них. Народне пісенне мистецтво за своїм внутрішнім характером є реалістичним, і в цій правдивості закладено його виховну силу. Народну пісню нерідко називають «скарбницею народної мудрості». І це не випадково: глибоке викладення душі, поетичність і чистота образу поєднуються в ній з простотою, дохідливістю і водночас з удосконаленістю форми, відшліфованої багатьма поколіннями людей.

Завдяки поетичному тексту, пісня звертається безпосередньо до емоційного світосприйняття особистості, її почуттів. її свідомості, поетичний текст надає мелодії чіткої змістовної ясності, фіксуючи увагу на тих подіях, про які співається в творі. Цілісність твору забезпечується єдністю віршованого тексту і музики. Мова і пісня є найважливішими і невід'ємними рисами духовності народу, це два рівнозначні здобутки його творчого генія. Їх не можна розмежувати, відтак, коли йдеться про мову народу, неодмінно згадується і пісня. Тому кожен цивілізований народ високо цінує та оберігає як свою рідну мову, так і свою рідну пісню [36, с. 133].

Моральне виховання школярів українською народною музикою є невід'ємною частиною освіти, визначальним чинником якої є спадщина підростаючого покоління, самобутні уявлення про багатство духовної скарбниці народу. Люди, включені в систему народних звичаїв, обрядів і традицій, особливо діти, виховуються непомітно, природно і легко, в залежності від їх внутрішніх потреб. Безпосереднє знайомство з народною творчістю школярами значно збагачує творчу фантазію, розвиває уяву, сприяє вихованню національної самобутності та патріотизму. Шедеври народної творчості навчають піклуватися про красу своєї батьківщини і поважати тих, хто створив її матеріальні і духовні цінності.

Музична і співоча спадщина українського народу дуже артистична за емоційним і виразним змістом, здатна викликати співчуття, радість і смуток, гнів і готовність до боротьби. Тому українську народну музику слід розглядати не лише як джерело емоційної насолоди, а й як засіб естетичного та морального виховання. Високохудожні твори являють собою неподільну єдність двох принципів – естетичного і морального. Людяність, працьовитість, доброта, турбота про людей, любов до Батьківщини, любов до природи – це якості, які в першу чергу надихаються і формуються позитивними, високими емоціями [9, с.42].

Я. Гордейчук вважає, що українське музичне мистецтво має значний естетичний вплив на особистість, педагогічне забезпечення якого ґрунтується на актуалізації емоційного співпереживання художніх образів, близьких за інтонаційно-образною природою національному світосприйманню особистості. Естетико-виховний потенціал української музики полягає у високій духовності та гуманістичній спрямованості її художніх образів (від вишуканості інтимно-споглядальної лірики до романтичного оспівування героя-борця за національне визволення); у використанні широкої палітри національно-стильового та жанрового формотворення з опорою професійної музики на фольклор. Близькість інтонаційно-ладових барв національно-

естетичному сприйманню учнів, мелодична орієнтація виражальних засобів, притаманна кращим зразкам вітчизняної музики, становлять музично-ментальне підґрунтя розвитку естетичної культури майбутніх громадян України. Заглиблення в інтонаційний лад музики дозволяє дітям відчутти особливості художнього сприймання світу конкретним народом, психологічні риси, типові характери його героїв, характерні «слова – речення» музичної мови даного народу [19, с. 307].

Дослідниця Д. Лукава зауважує, що українські композитори-класики вважали народну пісню найкращим засобом художнього виховання підростаючого покоління, тому чимало збірок присвячено саме дітям. Наприклад, збірник М. Лисенка «Молодоці» (1875 р.) є першим значним зібранням українських ігрових пісень і веснянок. На сьогодні популярною, розрахованою на школярів та домашнього відтворення музичних творів, була збірка К. Стеценка «Луна». У 20-ті роки ХХ ст. з'явилося чимало спеціальних збірників: три випуски «Пролісків» Я. Степового, «Дитяча розвага» с. Титаренка, «Тра» (упорядник Р. Вовк), «Дитячі пісні» М. Вериківського, «Весняночка» В. Верховинця, «Слобожанські народні пісні для школи» В. Ступницького, «Співаник для дітей дошкільного та шкільного віку» М. Гайворонського, публікації творів М. Леонтовича. Сучасні українські композитори також приділяють чималу увагу дітям, як от: «Соловейку маленький: Пісні для дітей» А. Житкевич, В. Кващука, «Музична абетка» Ж. Колодуб та ін. У дослідженні «Серце віддаю дітям» В. Сухомлинський розглядає особливості впливу українських народних пісень, які справляти враження на його вихованців. Народні пісні здійснювали естетично-виховну функцію щодо дітей та їхнього ставлення до природи, сприймання зовнішнього світу, емоційну чутливість. До того ж народна пісня дітям розкриває багатство рідного слово як духовного багатства українського народу [41, с. 214].

Зокрема, важливе значення в формуванні патріотизму в учнів засобами пісенного мистецтва в навчально-виховному процесі має розвиток музично-естетичного мислення. Воно передбачає озброєння учнів необхідними знаннями, розвиток здатності запам'ятовувати, розуміти, осмислювати, тлумачити, пояснювати, аналізувати факти, події, процеси, проводити синтез і аналіз художнього та музичного матеріалу, оцінювати і використовувати його в різних ситуаціях. Однією зі складових цього процесу є формування в учнів естетичних суджень, що дозволяють висловлювати власну думку про прекрасне, самостійно й критично оцінювати твори народного пісенного мистецтва.

Здатність виділяти головне, відстоювати свій погляд, уміння обирати цінності, сприймати та реагувати на твори народного пісенного мистецтва, оцінювати виконавську діяльність є важливими проявами естетичного мислення учнів. Естетичне мислення сприяє виникненню в учнів зацікавленості, захопленості, переживання краси, здатності до спілкування з прекрасним через власну вибірковість, осмислене ставлення й переживання щодо загальнолюдських цінностей, прийняття моральних норм та естетики поведінки. Осмислення є основною формою мислення, що реалізується під час аналізу й оцінювання музичних образів. Розвиток естетичного мислення є складним виховним процесом, адже свідомість формується на основі набутих знань та емоційно-чуттєвого ставлення учнів до цих знань. Знання засвідчують факти, що закріплюються в естетичній свідомості учнів. Тому викладання художньо-естетичних дисциплін покликане бути яскравим, пов'язаним з образним сприйманням навчального матеріалу. Використання інтерактивних технологій сприяє творчій співпраці з учнями, порозумінню у спілкуванні, орієнтує на втілення творчих ідей та знахідок у сфері музичного мистецтва [7, с. 127].

Естетичне виховання учнів засобами національного пісенного фольклору пов'язане з наданням учням необхідних знань і практичних

навичок на основі фольклорних творів. Вони необхідні для розуміння народної вокальної музики та основних засобів виразності фольклорних традицій. Це сприяє формуванню етносвідомості, забезпечує можливість емоційного переживання та оцінювання естетично значущих предметів і явищ, насолоди і милування ними. Саме тому одним із спектрів життєвих компетентностей молодших школярів є розкриття ролі та місця національного пісенного фольклору в естетичному вихованні учнів у навчально-виховному процесі школи, забезпечення спеціально організованих педагогічних умов для духовно-практичної активності учнів, формування естетичних якостей особистості шляхом залучення до цінностей вітчизняної та зарубіжної пісенної культури, розвиток здатності спиратися на набуті знання та передавати їх іншим [7, с. 126].

Тому, пісенний матеріал є засобом формування вокальних навичок, гуманістичних якостей учнів, розвитку музичної культури. Синтез пісні, танцю, слова та гри розвиває уяву, увагу, пам'ять, кмітливість, спритність та інші здібності дітей. Колискові пісні, римовані пісеньки, співомовки, гадульки, пустоці, утішки-забавки, нескінчуки, каламбури, пародії, ігрові дотепи, приповідки-віршики-пісеньки, небилиці, жартівливі пісеньки та інші малі фольклорні форми допомагають учням в освоєнні естетичного досвіду, сприйнятті предметів і явищ навколишньої дійсності як прекрасних, красивих, виразних тощо. При цьому учні вчаться жити чесно, справедливо, відстоювати добро, викорінювати зло, захищати правду, викривати брехню, узагальнювати вчинки людей. Пісенна творчість спонукає молодших школярів придивлятися, думати, зіставляти, аналізувати, імпровізувати, пізнавати й відкривати нові, ще невідомі їм перлини народної пісенної творчості.

Висока художність і доступність надають українській музиці великого педагогічного значення. Найкращі її зразки допомагають виховувати в особистості високі моральні, естетичні, світоглядні, художньо-естетичні

якості, розвивати інтерес до самого музичного фольклору, художній смак, фантазію, природні обдарування, формують музично-педагогічну освіту. Володіючи важливими виховними якостями, високою художністю і простотою, народна пісня легко сприймається і засвоюється найбільш повноцінно у педагогічному розумінні, впливає на формування професійно-педагогічного інтересу вчителів музики та естетичного інтересу школярів.

Отже, пісня слугує ефективним засобом морально-естетичного виховання особистості. Нею передаються моральні, соціальні, світоглядні позиції, тому вона завжди виконувала виховні функції. Основними компонентами педагогічного потенціалу української музики є інтонаційна особливість, наспівність, простота мелодії і ритмічної структури, виразність і багатство мелодії, гармонії, тісний зв'язок поетичного і музичного текстів, глибока емоційність, достовірність, глибокий виклад думки, поетичність, чистота образу, глибокий високохудожній і правдивий зміст, відбиття історії життя народу, його думок, почуттів.

Вчитель музичного мистецтва сучасної української школи у своїй роботі з метою національно-патріотичного виховання повинен спиратися на загальнопедагогічні принципи виховання згідно Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді: дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, врахування вікових та індивідуальних особливостей. Патріотичне виховання учнів ЗЗСО в роботі вчителя музичного мистецтва базується на специфічних принципах:

1) національної спрямованості формує національну самосвідомість, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати національну ідентичність, пишатися належністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

2) принцип самоактивності й саморегуляції забезпечує розвиток у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й

самокритичності, до прийняття самостійних рішень; виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях і вчинках;

3) принцип полікультурності передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури;

4) принцип соціальної відповідності зумовлює потребу узгодження змісту і методів національно-патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією, в якій організовується виховний процес для виховання в учнів готовності до захисту України та ефективного розв'язання життєвих проблем;

5) принцип історичної і соціальної пам'яті спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності;

6) принцип міжпоколінної наступності, який зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні [1].

1.2. Авторсько-виконавська творчість як наукова проблема

Феномен творчості авторів і виконавців музики завжди посідав унікальне місце у світовій музичній культурі. Акт музичного народження (особливо народження шедевру) завжди розглядався як своєрідне таїнство або божественне провидіння. Метафізичний погляд на народження музичного твору, специфіка авторської інтерпретації музичного твору та відсутність наукових досліджень на цю тему зумовили дослідження цього феномену.

Згідно з теорією А. Маслоу, поведінка людини мотивується п'ятьма типами потреб. Потреба в самовираженні належить до вторинних потреб, але є важливою для життя повноцінної особистості.

Перегортаючи сторінки історії музичної культури Сходу і Заходу, ми ще раз переконуємося, що творчість музиканта від самого початку є синкретичною, і створення, і виконання музики відбувається одночасно, в певній часовій дистанції або в грі, імпровізації. Синкретизм творчості поетів, музикантів і танцюристів, який відокремлював гру на інструментах від співу і танцю, поступово поступився місцем універсальності письменників, виконавців, музикантів і ремісників. Так тривало досить довго: ще сто років тому було немисливо назвати себе музикантом, не займаючись композицією.

У ХХ столітті вперше за свою столітню історію європейська професійна музика пережила «розкол». Під цим «розколом» вчені розуміють розмежування між композитором – автором і виконавцем – інтерпретатором «чужого» тексту. Композитор «делегував» виконання на сцені виконавцю. Значною мірою це було пов'язано з наступом двох хвиль музичного авангарду (початку 20 століття і 1950-х років).

Ситуація з академічною інструментальною музикою поступово почала змінюватися з кінця 20 століття під впливом альтернативних течій, таких як джаз, рок, популярна музика (легка музика, поп-музика та розважальна музика) та електронна музика, які розвивали свої власні традиції та композиторські методи. Ці останні часто не знаходили письмових (нотних) записів. Так звані «альбоми» або «концерти» рок-гуртів часто мали форму усних імпровізацій, які потім записувалися на аудіо та візуальні носії (фільми, диски, відеокліпи тощо). Іншими словами, оригінальна музика спочатку з'являлася у формі живих концертів і спілкування. У будь-якому випадку, «ми маємо справу з музикою як семіотичним об'єктом подвійної, матеріальної та ідеальної природи: зафіксованим у звуці і тому чуттєво сприйманим» [24, с. 26].

Згідно з дослідженнями Ю. Крупи, кінець п'ятдесятих років ХХ століття мав значний вплив на культуру колишнього радянського простору, що пов'язано з появою у великих містах такого пісенного руху, як авторська (бардівська) пісня. Цей жанр виник на основі фольклорної традиції міського романтизму, які гостро відображають психокультурну кризу суспільства. Прийнято вважати, що авторська пісня набула поширення з появою магнітофона, але популяризації авторської пісні сприяли не тільки можливості запису та розповсюдження, а насамперед її відповідність суспільним потребам і проблемам [33, с. 64].

Бардівська творчість культивує свободу самовираження, можна зробити висновок, що така квазі-лояльність була спробою виявити та усунути творчі, часто завуальовані ідеологічні пошуки, які відрізнялися від традиційних партійних координат. Так, дозволивши певну свободу думки у сфері культури і мистецтва, з кінця 1962 року влада почала переслідувати так званий «абстракціонізм» і «модернізм» у сфері культури і мистецтва. Дослідниця бардівської культури І. Соколова, визначаючи поняття «авторська пісня», підкреслює наступне: «Додатковими ознаками є особистісні елементи авторської пісні, її власні традиції, естетика, стиль тощо» [30]. Таким чином, таке переважання у творчості бардів спровокувало хвилю переслідувань з боку радянської влади проти вільного культурного самовираження виконавців авторської пісні, що призвело до повної заборони на публікацію їхніх творів. Таким чином, для авторської пісні стали недоступними організація офіційних концертних заходів, видавництва, радіо- і телепередачі. Заборона самовираження, неприйняття їх творчими спілками та визначення діяльності авторів пісень як шкідницької змусили багатьох з них емігрувати. Однак ці заходи влади сприяли зростанню популярності авторських пісень [30, с. 64].

Авторська пісня з'явилася в Україні в 1950-х роках, резонуючи зі схожими культурними процесами в інших республіках СРСР. Так, наприкінці

1950-х років з'явилося перше українське об'єднання прихильників авторського співу. У цей період українська пісня зазнала найбільшого впливу традицій Москви та Ленінграда, центрів жанру. Таким чином, у ході масштабної культурної та духовної трансформації в процесі самовираження переважала тенденція до оновлення, очищення суспільної думки та розвитку «особистісного синкретизму». Таким чином, одним із засобів самовираження в українській пісенній творчості є мовний вигляд: у 50-60-х роках українська авторська пісня була представлена переважно російськомовними виконавцями і була явищем інтернаціональним [30, с. 64].

Якщо перші показові зразки бардівської культури з'явилися у другій половині 1950-х років, то українська авторська пісня до кінця 1960-х років відігравала роль відображення найпоказовіших зразків творчості російських бардів, що безумовно пов'язано з негативною тенденцією денаціоналізації. Таким чином, традиція авторської акустичної пісні України в 50-60 роки не була яскраво вираженою і являла собою проекцію творчості російських бардів, набувши своїх автономних традицій на межі 60-70 років ХХ століття. Оскільки концертна діяльність даного жанру не була офіційною, а мала характер забороненої, головним засобом поширення творчості українських бардів також були магнітофонні записи, а формою трансляції так звані, «квартирники».

Таким чином, авторські пісні стали на початку 1960-х років альтернативою «радянським народним пісням», формалізованому виду мистецтва, і стали однією з форм декомунізації формального мистецтва. З кінця 1960-х авторська пісня була змушена перейти до напівлегального існування: її виключили з радіопередач і майже не пустили на телеекрани. Багато артистів, вимушені припинити свою діяльність, змінити репертуар або переїхати в офіційну пресу, піддавалися політичним знущанням [46, с.140].

Основоположником авторської пісні українською мовою став Анатолій Горчинський. Найвідоміші його твори – «Квітка ромена», «Троянди на

пероні», які автор створив в Києві у середині 1960-х років, оспівуючи героїзм українців закликаючи до пробудження національної самосвідомості та підвищення уваги до української мови й культури. Цим змістом пронизана більшість українських авторських пісень, в них музика переважає над словами, вони насичені активнішими творчими ідеями, інтересом до фольклору.

Перший концерт авторської пісні українською мовою відбувся в молодіжному театрі у Києві у 1985-х роках, завдяки зусиллям талановитого головного режисера Леоніда Танюка. Також цей жанр творчості бурхливими темпами розвивався у Львові: у 1988 році був заснований театр авторської пісні «Не журись!» зусиллями В. Морозова, А. Панчишина, Т. Чувая.

У період «перебудови» (друга половина 1980-х рр.) всі штучні перепони було усунено, і авторська пісня отримала свої місце в культурі та критиці. Вона перестала бути сама собою, розчинившись у безкрайньому океані сучасного мистецтва. Безперечно, що роки українського національного піднесення в 1988-х –1991-х авторська пісня українською мовою вийшла з «підпілля» й розквітла на молодіжних фестивалях «Червона рута» й «Оберіг». На думку багатьох дослідників авторською піснею слід вважати тільки ті пісні, котрі з'явилися в 1990-х роках.

Авторська пісня - це невід'ємний факт усіх часів, тому пісня автора як особливий пласт творчості завжди потенційно була присутня. Але цей шар культури стає помітним тільки в суспільстві, яке досягло певного рівня розвитку. Творчість вимагає як мінімум вільного часу і особливого «культурного просочення». Авторська пісня - це в основному літературне явище. Вона написана для тих, хто думає і розмірковує. У піснях автора основною складовою залишається поезія [46, с.140].

На думку І. Єргієва музичний твір перебуває в трьох іпостасях: «перша – ідеально-суб'єктивна, що існує тільки для творця в його свідомості завдяки слуховій уяві; друга – об'єктивна (матеріальна, семантична), тобто

зафіксована як структура в письмових знаках – оригінальному нотному тексті; третя – об'єктивно-суб'єктивна, тобто та, що звучить (семіологічна) завдяки виконавцю, який зазвичай інтерпретує чужий текст. Як правило, стимулом для створення нового музичного твору композитором є міцна сила емоційного враження від якогось явища, події, людини, предмета, будь-якого іншого подразника, його переживання. Результат враження – емоційно-інтонаційна ідея нового твору (згодом вербалізована)» [24, с. 26]. Поява теми (одне з таємничих явищ) є відправною точкою творчого процесу.

Тема, за версією В. Москаленко, – це «реально або подумки виконуваний рельєфно-конструктивний комплекс, який в процесі музичного мислення слугує психологічно опорним фактором формо-творчості з функцією становлення, засвоєння і розвитку музичної образності твору» [9, 65].

Композитор І. Єргієв часто стикався з евристичною ситуацією, коли фізично відчуваєш спалах натхнення (часто навіть під час сну), коли вже свідомо (мисленнєво) намагаєшся «схопити за хвіст» основну інтонаційну ідею, яка й є виразом чогось дійсно нового, якого ніколи не було, тобто творчості у чистому вигляді. «Музичне переживання теми (основної мелодії) твору в процесі гри виконавця на музичному інструменті (співу) є одним з виразів «естетичного відношення» до дійсності у вигляді супутній даній гри «активної енергетичної основи». Відповідно, стимулом для вибору та розучування того чи іншого твору у виконавця має бути міцне емоційне (енергетичне) збудження, враження від композиції. Сильний потяг до останньої має викликати велике бажання виконавця до висловлення, говоріння на музичному інструменті» [24, с. 27].

Автор музики характеризується творчо зміненим станом свідомості (часто задаються) при роботі над музикою в п'єсі і творчістю її виконавців. Для композиторів це особливо характерно для одного або будь-якого іншого мотиву, мелодійних поворотів, уривків тощо. Він бурмоче («грає») у своїй

уяві. Для художника входження в змінений стан свідомості як в художній психотехнічний елемент дозволяє включити підсвідомість як генератор, що реалізує інтуїцію, імпровізацію, музично-постановочну творчість – найвищий показник рівня гри, «наскрізного розвитку». в цілому, «народ», спрямований на «завоювання».

Існує два різних методи композиції: складання і виконання набору конкретних виразних засобів. Ці технології визначаються суттю діяльності, її метою і, відповідно, характером діяльності.

Конструктивне мислення і виконавське мислення - це різні типи мислення за своєю специфікою. Кінцева мета академічного автора музики – виправити і увічнити його композицію (втілення ідей в конкретному образі). Не-виконавці мріють створити еталонну інтерпретацію за допомогою інтонаційних ігор, які завдяки композиційній техніці «включають» ідею виконання.

Результативним «квантом» виконавського інтонування є звукоінтонація. І. Д. Єргієв простежує, в чому спільність цих технік і в чому принципова відмінність. «Саме в реалізації цих двох технік і існує музичний твір. В добу постнеокласицизму – розквіту поза-академічних напрямків музики, домінування нелінійних форм мислення і «відкритих» текстів техніка виконавців тяжіє до універсалізму» [24, с. 27].

Загальновідомо, що головним фактором як композиторської, так і виконавської творчості є уява (фантазія), яка є одним з численних психічних процесів, що задіяні в творчому акті. Композитор і виконавець прагнуть втілити нові ідеї, створити нові художні образи. Свого часу О. Потебня підкреслював, що «без образу немає мистецтва» [51, с. 284].

Техніка створення музичних образів, заснована на уяві, полягає в наступному: агломерація (створення нового образу шляхом «склеювання» різних частин, якостей і характеристик), аналогія (ономатопея, «імітація»), виділення (виділення характеристик, необхідних для характеристики

зображення), гіперболізація (перебільшення або пониження зображення в цілому або окремих частин), побудова схеми (злиття, відмінності згладжуються, схожість стає дуже чітким), запис (щоб зрозуміти суть, яка буде підкреслена) і т.п. «гра творчості» - працює у техніці композиції. Результатом роботи композиційної техніки є музичний твір, оточений текстом, а результатом техніки перформансу є «барвіста темброва інтонація унікальних виконавських музичних творів, багата новими символами, актуальністю і образним змістом. Художник прагне до того, щоб інтонація в сукупності приводила до вивченої інтонації» [24, с.27].

Оскільки музика – це часове процесуальне мистецтво, можна вважати процесуальність однією з найбільш суттєвих ознак композиторської і виконавської діяльності. Проте, в цих видах творчої діяльності вона різна. Характеризуючи музичний твір як «фіксований» об'єкт, Н. Герасимова-Персидська відмічає, що «він поєднує позачасову (в певному сенсі) стійкість і неминучу процесуальність» [14, с. 295]. «Часовий параметр як відношення музичного твору і процесу проявляється двояко: в побутуванні твору – як його включення в час світу, так би мовити, в історію, і в самому творі – як музичний час» [14, с. 295].

Композиторська процесуальність діахронічна, може бути дискретною, тобто розгорнутою в часі (час створення і реальна тривалість твору як правило не співпадають) і різновекторною: як зворотною, так і з «забіганням» вперед. Відмінність виконавської синхронічної процесуальності полягає в наявності постійного кінематичного руху. Час звучання виконавського твору («живого тексту») приблизно співпадає з авторським задумом.

Жива форма авторського музичного твору, яка створюється в певному часопросторі, відрізняється мобільністю за рахунок використання мобільних засобів виконавської художньої виразності: темпо-ритму, агогіки, акцентуації, штрихів, та ін.

Наступна важлива властивість обох технік – синергія. У створенні автором музичного твору беруть участь чотири психічні енергії: несвідомого, підсвідомого, свідомого і «надсвідомого». Остання спрацьовує при наявності у індивіда трансцендентальної, яка дає можливість підключатися і «зчитувати» інформацію з генерального «космічного» серверу. Тут доцільно говорити про феноменологічну редукцію як сукупність різних редукцій: феноменолого-психологічної, ейдетичної та трансцендентальної, що призводить до авторської евристичності.

Артистична (виконавська) синергія являє собою «енергетичну суму рухів душі (психіки), розуму, тіла (і інструмента): переживання як «потік» (рух) художньої свідомості». «В порівняльному дискурс-аналізі композиторської та виконавської творчості доречно згадати і про ефекти «зараження» (емоційність) і «навіювання» (ідейність) у виконавській і композиторській техніці. В сучасній виконавській практиці артистів академічної традиції домінує психологічна концепція гри на інструменті з первинною установкою не тільки на озвучення-інтонування музичного матеріалу твору згідно канонам, нормам, правилам, а й на вплив як звучної матерії музичного твору – ідеально-матеріальної смисло-енергетичної субстанції, так і самого музиканта-гравця (разом – одного цілого) на аудиторію, що приводить останню в стан «трепету» [24, с. 28]. Ефект подібного «трепету» відзначається багатьма дослідниками, зокрема Г. Вільсоном, який називає його «крайньою формою реакції на музику» [24, с. 225–226], що може супроводжуватися появою «гусячої шкіри» (пілоерекції), або, «як у народі кажуть», – «мурашок». У артиста з особливою силою «енергії зовнішнього світу перетворюється аналізаторами в нервові фізіологічні імпульси, які міняють біохімічну природу. Такі імпульси йдуть у мозок, внаслідок чого утворюється суб'єктивний образ того, що відчувається (сприймається). Перетворення енергії зовнішнього роздратування у факт свідомості фіксується у вигляді сенсорного образу [11, 108].

В академічному виконавському мистецтві, спрямованому на створення натхнення для живих художніх образів живими виконавцями в живих уявленнях, головним буде досвід: сила вражень, сила емоцій, вираження емоцій, голоси, зовнішня динаміка дій виконавця. В іншому випадку дія «зараження» і «навіювання» кодифікується композитором музичного тексту, «штучним, гучним, мелодично вираженим гармонійним чином тембром, емоційним напруженням, слухач може сприймати холод» [24, с.28].

Виконавець концентрує емоційні переживання в стислому часі в процесі гри, і, володіючи артистичною психотехнікою, повинен кожний раз оновлювати модальність і створювати новий емоційний «трафік». У артиста-автора, який повністю віддається грі-творчості, виникає сценічний інсайт (своєрідний «політ» фантазії) – спонтанний (незапланований, незафіксований в знаках) прорив у новий інтонаційний простір, в якому він навіть несподівано для себе відкриває нові грані особистісного музичного образу власного музичного твору. У композитора творчість найяскравіше проявляється в евристичності. Істинною основою музичної творчості є рельєфний доброякісний тематизм – носій музичної образності. Як тут не згадати вислів Л. Бетховена: «З сяяння ентузіазму я дозволяю вирватися мелодії. Я переслідую її. Задихаючись, я її наздоганяю. Вона знов летить і зникає, кидаючись в хаос можливих почуттів. Я знов ловлю її, хапаю її і з насолодою обнімаю. Я помножую її модуляціями і, нарешті, перемагаю в першій темі. Ось і вся симфонія» [24, с. 29].

В живому музичному дискурсі царицею є інтерпретація, яка виникає в процесі гри-інтонування виконавця (в тому числі – голосом). Оскільки авторська музична мова, яка є виразом певного авторського (композиторського) музичного стилю, завжди передує мовленню – виконавській творчості та слухачькому сприйняттю, доречно згадати визначення інтерпретації П. Рікером: «інтерпретація, скажімо ми, це робота

мислення, яка полягає в розшифровці смислу, що скривається за основним смислом» [12, с. 51].

Тобто авторсько-виконавська творчо-діалектична колізія полягає ще й в постійному інтерпретуванні (переосмисленні) власних явних і прихованих («зашифрованих» в зафіксованому одного разу тексті) смислів засобами мовлення кожний раз по-новому (по-іншому в синхронії з часопростором) в процесі ігрового дискурсу. У виконавця-автора має виникати власна артистична концепція своєї ж ідеї (власного музичного твору) на переході від музичної мови нотного тексту до живого висловлювання. Виникає рівень нової художньої цілісності – нового цілісного значення, яка змінює смисли певних мовних одиниць. Стає зрозумілим, що на межі (*terminus*) переходу знакової (композиторської) музичної мови у виконавське мовлення в досліджуваній авторсько-виконавській творчій колізії актуалізується питання риторики, спрямованої на глядача-слухача, яка є мистецтвом «захоплюючого мовлення». І. Д. Єрґієв зазначив, що «самому автору не завжди вдається (а часто він і не прагне до цього) під час гри свого твору точно відтворити свій же текст, який він може гнучко змінювати, демонструючи так звану «розімкнуту» (У. Еко) якість живого тексту» [24, с. 29].

Отже, колізія авторсько-артистичної творчості існує на межі музичної мови автора і музичного мовлення виконавця (автора), композиторського музичного твору (форми) – «принципу» і виконавського музичного твору – «даності». Успішність авторсько-концертної діяльності митця знаходиться в прямій залежності від розуміння важливості акцентуації на авторсько-артистичному висловлюванні як під час прем'єри, так і в подальших презентаціях своєї музики. Для практичного вирішення досліджуваної проблеми найважливішим є усвідомлення автором кінцевої точки свого творчого продукту, до якої йому треба дійти як артисту – духовне сприйняття, естетичне враження глядача-слухача від довершеної змістовної форми авторсько-виконавського музичного твору в артистичній версії.

1.3 Основні засади використання авторської пісні у музично-патріотичному вихованні учнів ЗЗСО

Авторське пісенне виконавство дає невимірні і невичерпні можливості у музично-патріотичному вихованні учнів. Перед педагогом постає проблема вибору репертуару, який відповідав би інтересам і запитам учнів, і одночасно впливав на їхній духовно-естетичний розвиток. Дослідники Н. Павлюк, І. Малашевська, О. Матящук зазначають, що нині багато сучасних пісень, котрі оспівують негативні сторони життя, погано впливають розвиток особистісних якостей молодого покоління. Проте «найбільш демократичним, зрозумілим для кожного пісенним жанром є авторська пісня, створена в період критичного ставлення, утиску творчості та концертної діяльності деяких авторів, котрі не відповідали стандартам системи. Приємно відмітити, що нині цей жанр активно продовжує розвиватись. Особливо приваблює авторська пісня учнівство. Причому учні завжди люблять не лише слухати відомих виконавців, а й прагнуть власного авторства» [46, с. 140].

Відома дослідниця шкільної творчості В. Шацька зазначала, що під час роботи з молодим поколінням ключову роль відіграє захоплення вчителя своєю справою і самою музикою, без цього неможливо досягти особливих успіхів в художньо-естетичному розвитку учнів. В. Ланцберг та Н. Сосновська зазначають, що авторська пісня завжди приваблює дорослу і дитячу аудиторію, тому що це завжди розмова «на рівних» про актуальне, про моменти, які хвилюють усіх.

Феномен «авторська пісня» за сукупністю ознак, що відрізняють професійне мистецтво та фольклор, може оцінюватися виключно як проміжне явище між ними. В авторській пісні автор – і автор тексту, і автор музики, і виконавець, і акомпаніатор. Але головним є текст, який визначає і музику, і манеру виконання. «Для виконавця пісень мелодія і ритм є засобом посилення виразності віршів. В основі авторської пісні – прагнення виявити,

посилити змістовну та музично-ритмічну сторони віршів задля кращого сприймання поетичного тексту, тому оцінюється авторська пісня насамперед за його якістю» [46, с. 141].

Як відомо, такі лінії взаємодії як незалежність, щирість та довіра, тобто художнє висловлювання перед собою завжди перетинаються в авторській пісні. Дослідники авторської пісні у музично-патріотичному вихованні учнів зазначають, що це є показовим на стадії створення авторської пісні.

Свій вплив на якість сприймання авторської пісні мають відповідні та супутні художні засоби виразності. Таким чином, авторська пісня створюється у співі, її автор представляє свій твір як артефакт публічно, як цілісний особистий твір; в авторській пісні неважливо авторство слів або навіть мелодії, музична складова її виходить тією, яку можна відтворити власним голосом; особливості природнього співу виразно доповнює гітарний, фортепіанний чи акордеонний акомпанемент.

В музичному аспекті на показову частину в авторській пісні виносяться усі чотири ознаки (музика, вірші, виконання, акомпанемент). Вона припускає більшу широту, ніж естрадна пісня чи романс. «Іншими словами авторську пісню можна назвати як «мистецтво без штучності», адже автор пісні не звертається до штучних прийомів на слухача, створюючи особливу атмосферу довіри. Першочергово у створенні авторської пісні є вибір вірша або слів. Далі – спроба гармонізувати твір засобами мелодії, ритміки, гармонії. В результаті цієї праці, описаним методом, створена авторська пісня з властивою їй варіативністю наспіву та слів. Той, хто створює авторську пісню – сам собі і автор, і режисер, маючи широку можливість імпровізації під час виступу перед глядачами» [46, с. 141].

До прикладу, з метою музично-патріотичного виховання учнів ЗЗСО засобами авторського пісенного виконавства Н. І. Радчук пропонує розучування стрілецької пісні К. Трильовського «Гей, там на горі Січ іде». Пісня вселяє віру в те, що в згуртованості, у єдності – сила народу. Музика

пісні маршового характеру, у ній поєднується гострий ритм і наспівність, що дисциплінує майбутніх «козачат-воїнів» 5 класу, привчає до рішучості, зосередженості у своїх діях, зміцнює силу волі, пробуджує сміливість. Для козацьких і стрілецьких пісень характерна бадьора маршова музика, регулярна ритміка (вживання тактових розмірів на «2», «3», або «4» чвертки й періодичності внутрішніх розділів (фраз, мотивів). У мелодиці переважає моторика (маршові, та жартівливі «Гей, там на горі Січ іде» «Ой на горі та жінці жнуть» та ін.) і кантилена («Чуєш, брате мій та ін.). У ладовій структурі панує мажоро-мінор, де перевага надається натуральному мажорові і гармонічному мінорові. У багатоголоссі використовується терцієвий паралелізм і гомофонно-гармонічна структура. Бадьорій, веселій, чи маршоподібній мелодії відповідає текст життєствердного чи гумористичного змісту. Коли ж оповідаються сумні події, мелодія підтримує та розвиває той самий задумливий чи сумовитий образ. Форма переважно має вигляд музичного періоду або двочастинної побудови чи періоду з приспівом [52, с. 349].

Козаки не могли жити без доброї пісні, без музики. Вони грали на бубнах і трубах, але найчастіше – на бандурах і кобзах. За часів козаччини на Україні було багато кобзарів – співців-мандрівників, яких осліпили вороги в неволі. Та навіть незрячими вони зберігали свій бойовий дух. Мандруючи Україною, кобзарі в думках і піснях оспівували доблесть і славу героїв, красу рідного краю. Кобзарі в усній формі донесли до наших часів зразки самобутньої української народної творчості – думи й історичні пісні. Відомі зразки кобзарського мистецтва: «Запорізький марш», записаний бандуристом Євгеном Адамцевичем, думи: «Про трьох братів Самарських», «Козак Голота», «Про Марусю Богуславку»; українські народні пісні: «Їхав козак за Дунай», «В Чорне море Дніпро тече», «Козака несуть», «Тече річка невеличка», «В кінці греблі шумлять верби» та інші ми використовуємо в козацькому класі. Затамувавши подих, учні 5 класу з хвилюванням слухають

на уроках музичного мистецтва та заняттях вокального гуртка «Мрія» співців-кобзарів, захоплюються їхніми бойовими, маршовими піснями, тужливими мелодіями. Доля відомої української пісні «Їхав козак за Дунай» має цікаву історію. Українці співали її ще в середині XVIII століття. Слова пісні переклали французькою, чеською, англійською мовами; вона навіть опинилася в Америці [52, с. 350].

Отож, авторська пісня, написана три століття тому, стала не тільки українською, а й підкорила увесь світ (інтернаціональна), тому учні козацького класу з задоволенням виконують її, бо вона дисциплінує, надає наснаги, бадьорості.

Особлива роль учнів належить пізнанню духовності українських козаків, їх ідеалу досконалої людини. Тому, Н. І. Радчук вважає, що урок, або заняття гурткової роботи доцільно починати і закінчувати духовною піснею «Молитва за Україну» М. Лисенко, або ж – хоромим виконанням молитви «Отче наш» або духовної пісні «Молитва за Україну» М. Лисенко [52, с. 350].

Погоджуємось з Н. І. Радчук, що провідну роль у музично-патріотичному вихованні учнів ЗЗСО має відігравати хоромий спів, бо він поєднує в собі слово й музику, що впливають на виконавця та слухача. Хорове виконання патріотичних пісень дисциплінує учнів козацького класу, загартовує їх волю, формує козака-лицаря; має великий вплив на формування козацького духу майбутнього воїна-патріота, захисника рідної землі з вираженою українською національною свідомістю; організує життя класу, привчає учнів вільно та самостійно брати участь у громадському об'єднанні [52, с. 350].

Спів а-капела розвиває слух учня більше, ніж спів із супроводом, доводиться контролювати учню спів, більше стежити за співом товаришів. Учні не покладаються на підтримку інструмента, вони повинні співати самостійно, впевнено, без супроводу. «Вдома, на військових змаганнях, під час перерви або на прогулянці школярі співатимуть вільніше, а це має

величезне виховне значення. Подаючи в класі кращі зразки української народної пісні, пісня виховує в учнях ЗЗСО загальний смак до прекрасного, розвиває естетичне почуття. Фольклор, народні мистецтва як потужні першоджерела національного духу є художньо-образним втіленням козацько-лицарської духовності, яка становить самобутню «серцевину» української системи освіти і виховання» [52, с. 351].

У наш час проводяться сотні молодіжних фестивалів авторської пісні, а при закладах культури, освіти функціонує численна кількість музичних клубів, шкіл, студій та гуртків авторської пісні, що вирощують нову плеяду молодих українських талантів. Зусиллями педагогів неформально створено систему дитячо-юнацької художньої додаткової освіти для юних творців та виконавців авторських пісень котрі такі необхідні сьогодні. Сукупність цінностей, властивих авторській пісні, дозволяє використовувати цей захоплюючий вид художньої творчості як потужний інструмент для вирішення таких нагальних завдань сучасного суспільства як національно-патріотичне та духовно-моральне виховання плюс інтелектуальний розвиток молодого покоління. Заняття авторської піснею також сприяють створенню сприятливої позитивної атмосфери у колективі, де немає місця конфліктам.

Для ефективного формування патріотизму в учнів ЗЗСО засобами авторської пісні важливе значення має також творчо-виконавська підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва. Так, Т. Б. Стратан-Артишкова розкриває значення композиторсько-виконавської діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва, «яка набуває інноваційного характеру в змісті творчо-виконавської підготовки майбутнього фахівця, оскільки ґрунтується не тільки на здатності адекватно сприймати, виконувати й інтерпретувати музичні твори (інструментальні, вокальні, хорові), а й спроможності оприлюднювати власні твори, залучати до співтворчості іншого, спрямовувати композиторсько-виконавську діяльність у педагогічне русло, що у підсумку дає змогу схарактеризувати майбутнього вчителя музичного

мистецтва як цілісну особистість, здатну до самовираження й самореалізації в різних сферах освітньо-культурного простору» [60, с. 63].

Духовність, творчість і креативність як взаємозбагачувані й взаємозумовлені поняття особливо значущого сенсу набувають у композиторсько-виконавській діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва. «Саме в ній духовно-творчий потенціал є джерелом творчої самореалізації, постає як інтегральне явище, органічний взаємозв'язок вищих духовних цінностей та сутнісних сил особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, які актуалізуються у творчо-виконавській діяльності, в її особистісному, педагогічному і загальнолюдському значенні» [60, с. 64].

Психолого-педагогічний аналіз процесу композиторсько-виконавської діяльності, його внутрішніх механізмів дає можливість констатувати, що у процесі цієї діяльності виявляються й формуються універсальні особистісні й професійно значущі якості (художнє мислення, творча уява, креативність, здатність до емпатії і рефлексії тощо), удосконалюються художньо-інтерпретаційні компетенції (музично-теоретичні, вокальні, інструментальні), здійснюється органічний взаємозв'язок вищих духовних цінностей та сутнісних сил особистості, котрі актуалізуються у композиторсько-виконавській діяльності і становлять авторську спроможність майбутнього вчителя музичного мистецтва. Саме у складному процесі композиторсько-виконавської діяльності, що ґрунтується на художньому сприйнятті-інтерпретації, проектуванні художнього образу, музичного твору – до його творчої презентації здійснюється самовираження і самоактуалізація майбутніх фахівців. Цей процес передбачає самореалізацію власних сил, здібностей, обдаровань, можливостей, розкриття всіх резервів творчої активності особистості, всього комплексу індивідуально-особистісних якостей, опредметнення сутнісних сил у власній продукції, різноманітній соціальній діяльності, що приводить до перетворення особистості на суб'єкта власного життя і професії. Так виявляється діалектичність розвитку

особистості педагога-музиканта, оскільки віддаючи себе, свої сутнісні сили і здібності діяльності, особистість водночас здобуває їх, але вже у новій якості. Ця якість – авторська спроможність, яка набуває інтегративного характеру, оскільки містить внутрішні індивідуально-особистісні характеристики, здатності, якості і властивості, що виявляються у композиторсько-виконавській діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва [59, с. 64].

Авторську спроможність Т. Б. Стратан-Артишкова визначає як «інтегровану професійно значущу особистісну якість, що констатує якісне перетворення майбутнім учителем свого внутрішнього світу й приводить до принципово нового його стану, спонукає до творчого самовияву і самореалізації, внаслідок чого студент виступає як творець нових художніх цінностей, як композитор, як виконавець, як артист, як режисер, як майбутній учитель, спроможний реалізуватися у різних галузях соціального середовища» [60, с. 64].

Методична система формування авторської спроможності майбутнього вчителя музичного мистецтва – цілісне утворення, що має упорядковану сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених компонентів, характеризується цілісністю й інтегративністю й підпорядковується меті – формуванню авторської спроможності майбутнього вчителя музичного мистецтва і є запорукою успіху в досягненні мети й виконанні поставлених завдань творчо-виконавської підготовки майбутніх фахівців. «Ця система зумовлює стійкі взаємозв'язки внутрішніх структурних і функціональних компонентів, що відповідають конвергентним блокам, які створюють основу для її організації та впровадження:

- ціле-мотиваційний функціональний компонент (соціальне замовлення, мета, завдання);
- методологічно-концептуальний (поліпарадигмальний підхід), принципи утворення методичної системи (цілісності, неперервності,

індивідуалізації, диференційованості, варіативності, культуровідповідності, національної спрямованості, діалогічності, креативності, рефлексивності, інноваційності);

- функції методичної системи (ціннісно-орієнтаційна, виховна, пізнавальна, комунікативна, творчо-спонукальна, гедоністична);

- процесуально-змістовий (зміст напрямів композиторсько-виконавської діяльності – музично-теоретичний, музично-виконавський, практично-методичний, науково-дослідний, самостійно-пошуковий) та діяльності (навчальна і позанавчальна – творчо-проектувальна), коригувально-діяльнісний (форми – традиційні і нетрадиційні);

- методи (традиційні, інтерактивні, художньо-педагогічні, проблемно-пошукові), результативно-контрольний функціональний компонент (очікуваний результат формувально-педагогічної роботи, яким має стати сформованість авторської спроможності як професійно-особистісної якості майбутнього вчителя музичного мистецтва)» [60, с. 64].

Впровадження методологічних систем, впровадження композиційних і виконавчих прийомів, адаптація до конкретних умов навчання здійснюється за допомогою організації безперервних, поступових і поступових процесів, які залучають учнів до діяльності, яку вони створюють і виконують. Оновлення змісту спеціальності за рахунок впровадження міждисциплінарних зв'язків з областями соціально-морального, психологічного, педагогічного та фундаментального циклів, впровадження модулів виконавчої діяльності, раціональний вибір відповідних форм і методів навчання. Включення авторського курсу «Музичне мистецтво в контексті художньої культури» в освітній процес, зміст якого спрямований на розвиток цінного особистого простору, придбання високохудожніх знань, розвиток художньо-творчого мислення майбутнього вчителя музичного мистецтва, використання різноманітних художніх здібностей у самостійній творчій та дизайнерській діяльності учнів, автор вважає важливим чинником

формування здібностей майбутнього педагога. Це гарна ідея добре провести час з друзями та родиною. Позакласна робота з формування авторської компетенції майбутнього педагога орієнтована на активний самостійний творчий пошук, креативний дизайн, творчі репетиції, творчу презентаційно-показову роботу учнів; участь у науково-дослідній діяльності, участь у фестивалях, конкурсах, художньо-мистецьких заходах, освітні заходи та проекти [60, с.65].

Корисними також можуть бути заходи, засновані на об'єднуючому і творчому мисленні, емоційному проникненні, інтуїтивному і одночасному «осягненні» художнього сенсу, уникаючи традиційного раціонального і інформативного уявлення навчальних матеріалів, що, перш за все, дозволяє майбутнім вчителям, що володіють базовими знаннями і навичками в області теорії музики і музичного виконавства, стати володарями відповідних форм і методів навчання. Їх вибір зумовлюється метою і функцією творчої та управлінської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Ці форми і методи використовуються не самі по собі, а в рамках певної системи і цілісності [60, с. 65].

Головне у формуванні компетенції майбутнього автора-спеціаліста – це комплексний метод творчих проектів: художньо-стилістичний аналіз, художні аналогії з використанням мультимедійних технологій, композиція, мистецтвознавство, комп'ютерна інсталяція та запис, відеомонтаж. Творчі проекти адаптуються до деталей, цілей та завдань відповідного досвіду.

Висновки до першого розділу

Таким чином, проведений теоретичний аналіз формування патріотизму засобами авторського пісенного виконавства дає змогу висунути такі висновки:

1. Пісня є важливою складовою частиною патріотичного виховання учнів ЗЗСО й відіграє хоч і незамінну, але все ж таки допоміжну роль у

формуванні національної свідомості учнівської молоді. За умови вмілого педагогічного використання вона має неоціненні можливості з покращення та збагачення навчально-виховного процесу патріотичного виховання учнів.

2. Авторська пісня, попри замовчування, заборони та провладні переслідування, стала засобом культурного та громадянського самовиявлення, виконавець авторської пісні постає виразником думки не лише своєї, але і є ретранслятором культурного відгуку широкої громадськості. Авторська пісня є засобом забезпечення потреби позацензурного виявлення власної думки і є явищем закодованого виявлення однією людиною суспільної думки.

3. Впровадження таких засобів патріотичного виховання як авторська пісня, потребує й активізації методичного забезпечення. Значення патріотичного, духовно-естетичного виховання для людського співтовариства зростає, а тому проблема патріотичного виховання учнів ЗЗСО й надалі буде в центрі уваги дослідників.

4. Теоретико-методологічний аналіз проблеми дослідження дає змогу встановити, що в умовах реконструкції змісту музично-педагогічної освіти особливого значення набуває композиторсько-виконавська діяльність вчителя музичного мистецтва. Упровадження її на етапі підготовки майбутніх фахівців у закладі вищої освіти сприяє духовно-творчому розвитку особистості, позитивно впливає на вдосконалення професійно вагомих особистісних якостей, сприяє формуванню авторської спроможності майбутнього вчителя музичного мистецтва. У композиторсько-виконавській діяльності яскраво виявляється широкий діапазон індивідуальності як педагога, так і студента, його суб'єктність, що пов'язана із свідомим і підсвідомим досвідом автора-виконавця, його внутрішніми відчуттями. Авторська спроможність майбутнього вчителя музичного мистецтва є інтегральною професійно-особистісною якістю, що формується й виявляється у композиторсько-виконавській діяльності, констатує вищий

рівень духовно-творчого розвитку педагога-музиканта, дає можливість особистості розкрити себе у мистецькому просторі, самосформуватись як самодостатня, мобільна і компетентна особистість, здатна плідно і творчо діяти в суспільстві, усвідомлювати своє педагогічне і людське «Я».

РОЗДІЛ II

ПРАКТИЧНА РОБОТА З ВИКОРИСТАННЯ АВТОРСЬКО-ВИКОНАВСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ У ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЗМУ В УЧНІВ ЗЗСО

2.1. Зміст і структура практичної роботи

Практична робота з використання авторсько-виконавської творчості у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО проводилося протягом I семестру 2023-2024 навчального року на базі Бабинського ЗЗСО I-II ступенів ім. Марії Вержак. До практичного дослідження було залучено учнів гуртку «Джерельце». Метою дослідження було обґрунтування ролі авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО, яке буде відбуватися максимально ефективно з використанням авторських пісень буковинських виконавців – І. Гатрича, І. Дерди, В. Рурака, Л. Равлюка, Л. Бережан.

Основним завданням *першого етапу* практичної роботи було з'ясування рівня обізнаності у галузі авторського пісенного виконавства 18-ти учнів гуртка «Джерельце» Бабинського ЗЗСО I-II ступенів ім. Марії Вержак, з якими мала проводитись подальша практична робота. Для цього нами був розроблена анкета із 10 запитань для визначення рівня обізнаності учнів у галузі авторського пісенного виконавства.

Критерії оцінювання результатів анкети такі: «5» – 9 - 10 правильних відповідей, «4» – 6 - 8 правильних відповідей, «3» – 4 - 5 правильних відповідей, «2» – 2 - 3 правильних відповідей, «1» – 0 - 1 правильних відповідей. Під «правильними відповідями» ми розуміли розгорнуті відповіді, де учні згадують прізвища виконавців, назви конкретних творів, висловлюють своє відношення до тих або інших авторів-виконавців, тобто,

демонструють широку обізнаність у питанні та мають власну думку щодо нього.

Результати діагностичного обстеження учнів гуртка «Джерельце», проведеного нами у на констатувальному етапі та їх інтерпретація наведені у розділі 2.3. даної роботи.

АНКЕТА ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ОБІЗНАНОСТІ УЧНІВ У ГАЛУЗІ АВТОРСЬКОГО ПІСЕННОГО ВИКОНАВСТВА

№	Запитання
1	Чи знайоме вам поняття «авторська пісня»? Що воно означає?
2	Яку роль відіграє авторська пісня у формуванні патріотизму?
3	Чи знаєте ви буковинських виконавців авторської пісні?
4	Як ви вважаєте, чи важливо вивчати авторське пісенне виконавство?
5	Які з буковинських авторських пісень ви виконували? Хто їх автори?
6	Творчість яких українських авторів-виконавців вам найбільше до вподоби? Чому саме?
7	Чи розповідали вам про сучасних українських авторів-виконавців на уроках музичного мистецтва?
8	Які сучасні автори-виконавці пишуть і виконують пісні про російсько-українську війну?
9	Назвіть відомі вам твори буковинських авторів-виконавців.
10	На вашу думку, хто найбільше популяризував буковинську авторську пісню?

Після попереднього аналізу результатів констатувального опитування нами було визначено контрольну та експериментальну групи. Контрольну групу склали учні 7-Б класу Бабинського ЗЗСО I-II ступенів ім. Марії Вержак, експериментальну – учні гуртка «Джерельце» Бабинського ЗЗСО I-II ступенів ім. Марії Вержак. Такий вибір був зумовлений віком учнів, рівнем їх попередньої підготовки та ідентичністю змісту музично-патріотичної підготовки (обидві групи займаються за однаковим навчальним планом).

На *другому* етапі дослідження нами було проведено формувальне дослідження з учнями гуртка «Джерельце» Бабинського ЗЗСО I-II ступенів ім.Марії Вержак, яке передбачало:

- проведення двох виховних заходів, присвячених використанню авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО;
- проведення дискусії на тему «Роль авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО»;
- дослідницьку роботу учнів з результатом у формі інтерв'ю з буковинським митцем, педагогом, культурно-громадським діячем, народним артистом України І.М. Дердою.

На *третьому* етапі практичного дослідження було проведено повторне опитування з метою обґрунтування ролі авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО. Також на цьому етапі відбувалося узагальнення результатів практичної роботи.

2.2. Методика формувального дослідження

Як було зазначено вище, на етапі формувального дослідження ми провели чотири експериментальні заходи для формування патріотизму в учнів ЗЗСО засобами авторського пісенного виконавства. Спочатку ми провели два виховні заходи музично-просвітницького спрямування, на яких висвітлили у стислій формі виникнення і становлення авторського пісенного виконавства в Україні та на Буковині, а також буковинських виконавців сучасної авторської пісні. На першому, ввідному занятті ми розповіли учням гуртка «Джерельце» Бабинського ЗЗСО І-ІІ ступенів ім.Марії Вержак про витоки авторської пісні на Буковині, її історичні корені. На другому занятті нами було проаналізовано діяльність видатних буковинських виконавців авторської пісні. Таким чином, нам вдалося створити цілісну картину становлення, розвитку і сучасного стану авторського пісенного виконавства Буковини зокрема.

Наводимо інформацію про зміст цих занять.

**Експериментальний виховний захід № 1 з учнями гуртка
«Джерельце» Бабинського ЗЗСО І-ІІ ступенів ім. Марії Вержак**

Тема заходу: «Виникнення і становлення авторського пісенного виконавства на Буковині»

Мета заходу:

- **навчальна:** ознайомити учнів з історією становлення і розвитку авторського пісенного виконавства Буковини;

- **виховна:** виховати в учнів патріотизм, вміння давати належну естетичну, соціальну та художню оцінку тим або іншим явищам у популярній музиці;

- **розвиваюча:** розвинути в учнів відчуття стилю, художній смак.

Обладнання: комп'ютер, мікрофон, проєктор, ілюстративні матеріали (портрети авторів-виконавців, компакт-диски).

Хід заходу

Викладач:

- Доброго дня, друзі! Сьогодні ми будемо вести розмову про авторську пісню, її історію та сучасний стан, а також проблеми, які виникли останнім часом у галузі авторського пісенного виконавства.

Виконання авторських пісень або музики співаками-бардами – це сучасний жанр усної поезії. В Україні термін «співана поезія» найчастіше використовується саме останнім часом. Цей напрямок популярного музичного мистецтва сформувався в неформальній культурі студентів і молодих інтелектуалів в 1950-х і на початку 1960-х років. Характерним для авторської пісні є те, що автор музики, тексту і виконавець – вокаліст і акомпаніатор-інструменталіст поєднані в одній людині.

Перш ніж познайомити вас із творчістю буковинських авторів-виконавців, хочу трохи розповісти вам про музично-пісенні традиції Буковини. Наш край вважається одним із найбільш музично-пісенних

регіонів України, бо дав світу багатьох визначних композиторів і співаків, а також авторів-виконавців. Цьому сприяла традиційна співучість мешканців буковинського краю, багатство усної пісенної творчості. У 1940 р. у Чернівцях створено обласну філармонію, відкрито обласний Будинок народної творчості, музучилище, дитячу музичну школу, які по війні відновили свою діяльність. У повоєнний час тут засновано культосвітнє училище, відкрито музичне відділення при педучилищі, Палац культури, Будинок учителя, а в населених пунктах області – клуби і Будинки культури. Але часто репертуар виконавців і художніх колективів складався виключно з творів, які диктувала радянська система.

У повоєнні роки при обласній філармонії починають діяти Заслужений Буковинський ансамбль пісні і танцю, згодом – камерний оркестр, пропагуючи класичну та народну музику, різні вокально-інструментальні ансамблі: «Червона Рута», «Смерічка», «Жива вода», «Черемош», дует «Писанка». З'являються заслужені артисти України – солісти-вокалісти філармонії Сіді Таль, О. Добрянська, Н. Каплієнко, О. Савчук, дует скрипалів – П. Чоботов і Л. Шапко, соліст-інструменталіст І. Кавацук та інші. Особливо відзначався серед буковинських виконавців Назарій Яремчук (1951–1995) – видатний український естрадний співак, народний артист України, лауреат державної премії ім. Тараса Григоровича Шевченка (посмертно). Як щирий патріот України Назарій Яремчук самовіддано служив українському пісенному мистецтву, займав активну громадську позицію, палким словом з естради закликав український народ до єдності, до зміцнення незалежної України.

Великий внесок у розвиток музично-пісенного мистецтва Буковини внесли композитори краю. Освоюючи багатий пласт народних пісень, вони створили ряд визначних музичних творів. Зокрема, тут працював у 40-х – на початку 50-х років композитор Богдан Крижанівський (1894–1955), який написав чимало пісень, музику до 33 вистав Чернівецького

облмуздрамтеатру, до кінофільмів, зокрема до фільму «Земля» за твором О. Кобилянської.

Одним з основоположників сучасної української естрадної пісні, а також відомим автором і виконавцем власних пісень став композитор Володимир Івасюк (1949–1979), уродженець м. Кіцманя, син відомого письменника М. Івасюка. За свої 30 років, які відвела йому доля, він написав більше 100 пісень, які полубилися мільонами шанувальників його таланту в Україні і поза її межами – від Японії до Канади. Серед них – «Червона рута», «Водограй», «Я піду в далекі гори», «Пісня буде поміж нас», «Миля моя», «Балада про дві скрипки», «Мелодія» та інші на слова українських поетів Д. Павличка, М. Ткача, М. Івасюка, Д. Луценка, Р. Братуня, Р. Кудлика та інші, а також на власні слова. Ним зібрано і оброблено десятки народних мелодій («Ой, упала гонта», «Чом дуб не зелений» та ін.), що поповнили музичну скарбницю нашого народу.

Протягом останньої чверті століття Володимир Івасюк в українській культурі підтримував ідеологічні та мистецькі зв'язки кількох поколінь української інтелігенції. У своїх творах він разом з іншими перетворив великі народні традиції на методи сучасної української культури. Успіх творів відомого буковинського композитора багато в чому залежить від його зв'язку з народними піснями, творчого переосмислення та збереження традиційного мелодійного мислення.

Серед відомих професійних митців, композиторів краю – С. Сабадаш, А. Кушніренко, Й. Ельгісер, Г. Гіна, Л. Затуловський, В. Івасюк, Л. Дутківський, М. Мозговий, І. Дерда, В. Городенський, І. Гатрич, П. Окрушко, О. Чмут, В. Михайлюк, М. Новицький, М. Мафтуляк, В. Фокшук, А. Плішка, Б. Бібіков, С. Куксанов, Я. Келерман, М. Романко, В. Рурак, М. Рожко. Багатолітня музична діяльність та творчість буковинських митців засвідчує плідний доробок в історії української музичної культури другої половини ХХ

століття, а її напрямки та специфіка розкривають особливості виконавських та наукових зацікавлень.

Про відомих буковинських авторів-виконавців ми поговоримо на наступних заняттях. А сьогодні я хочу трохи познайомити вас зі своєю авторською пісенною творчістю. Пропоную вам послухати і заспівати пісню «Війна без правил». Цю пісню я написала одразу, як почалась повномасштабна війна, це як крик душі, тому що так вважаю що війна зараз без правил, люди гинуть не справедливо...

(Звучить пісня Анни Карп «Війна без правил»)

«Війна без правил»

Хто ти, що за чорна маска
 Перетворили в пекло а не в казку
 Хто ти, що біль не лікує
 Робить більше рани смерть пильнує
 А за нами небо схилилося
 Загриміло вітер розвіявся
 Наші йдуть герої як перемога
 Тому що ми віримо у Бога

Не просто війна, війна без правил
 В них нічого нема людського й слави
 В них нікого нема бо Бога не бачать
 Синьо-жовта любов
 В нас серце гаряче
 Хто ти є без правил живе вмирає
 Ваша чорна тінь нас добре знає
 Хто ти яка вбиває нас.

Добре знаєш там де болить
 б'єш туди в твою ціль летить
 ще один, ще один, день пройде
 наша молитва і віра
 нашу дорогу знайде
 хто ти тепер будеш нам
 ворог сказано мало нам
 Герої в пам'яті у нас
 Не забудиться біль
 Але пройде час

5 листопада 2023 року було написано пісню «Якою стала я». Ця пісня була написана мною для дуету з старшою дочкою Інною. В пісні йдеться про те, що швидко час минає, дочка дуже швидко виросла та стала дорослою, про її сни, які вона говорила що снила війну, але хоче, щоб настав мир.

(Звучить пісня Анни Карп «Якою стала я»)

«Якою стала я»

Я помістила в долоні сни надії
там все найкраще там наші мрії
велике серце в маленькій дитині,
в маленькій людині дорослі сни.
А я трохи додам в твої долоні
дні без війни сонце, квіти весни
Дивись як сни реальністю стали
Коли нам тільки вірити, вірити, вірити.

Згадай мене якою я була
якою стала я доросла.
Відай мені свою любов
і забори з думки пісню
ці всі слова так чути мало їх
але вчинки бачать підтримку в них
запам'ятай як зараз я
бо не покаже час якою була.

Знаєш в різний вік життя
хочу бачити як стану кращим я
але не знаєш як важко без дітей
така самотня без дитячих очей.
Там де нові крила роздають
Твої сни надії падають
А ми їм подаруємо життя
Де їх чекають туди і летять.

Отже, ми завершуємо свій екскурс до особливостей авторського пісенного виконавства на території Буковини. Пропоную вам домашнє завдання:

1. Знайдіть в інтернет-ресурсах детальну інформацію про авторів-виконавців, які сьогодні роблять великий внесок у розвиток музичної культури на Буковині – І.М Дерду, І.Г. Гатрича, В. Рурака, Л. Равлюка, Л. Бережан та ін.

2. Знайдіть і продивіться відеозаписи пісень в їх виконанні і напишіть про свої враження.

Дякую за увагу!

**Експериментальний виховний захід № 2 з учнями гуртка
«Джерельце» Бабинського ЗЗСО І-ІІ ступенів ім.Марії Вержак**

Тема заходу: «Буковинські виконавці сучасної авторської пісні».

Мета заходу:

- **навчальна:** ознайомити учнів з сучасними буковинськими виконавцями авторської пісні, розкрити зміст основних його стильових напрямів;

- **виховна:** виховати в учнів патріотизм, вміння давати належну оцінку (естетичну, соціальну та художню) різним явищам у популярній музиці;

- **розвиваюча:** розвивати в учнів художній смак, відчуття стилю.

Обладнання: мультимедійне обладнання (комп'ютер, мікрофон, проектор), ілюстративні матеріали – портрети буковинських авторів-виконавців, компакт-диски.

Хід заходу

Викладач:

– Добрий день, дорогі друзі! Сьогодні ми поговоримо про сучасних виконавців авторської пісні на Буковині, а також заспіваємо авторські пісні сучасних відомих буковинських авторів-виконавців.

Коли слухаєш таких харизматичних артистів, як І.М Дерда, І.Г. Гатрич відчуваєш зовсім інший, ніж в поп-культурі, ментальний посил. Цей посил – духовний, справді якісно інший...

Творча діяльність народного артиста України, професора Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, співака-баритона *Івана Дерди* широко відома і знана не лише на буковинській землі, а й далеко за її межами.

Свій мистецький доробок у царині власної пісенної творчості, що презентується в збірці «Невмируща моя Україно», Іван Дерда демонструє як автор музики на вірші відомого поета, члена Національної Спілки письменників України Василя Васкана. Піснями, що оспівують неньку-Україну, рідний Буковинський край, автори несуть у світ і стверджують свою щирю відданість і синівську любов до землі, яка народила і виростила їх, дала творчі крила і насагу, виробила в них активну громадянську позицію, виховала високе почуття і відчуття серцем усього того прекрасного, що надано в цьому житті людині. Особливо важливим є те, що сам автор музики Іван Дерда не тільки створює, а й популяризує свої пісні як серед дорослої аудиторії слухачів, так і серед багаточисельної аудиторії школярів, студентської молоді, широкої громадськості, які гарно сприймають його твори, бурхливими оплесками дякуючи митцеві за його активну, самовіддану композиторсько-виконавську працю.

Серед яскравих творів цієї збірки ми послухаємо наступні:

«*Буковина – рідний край*» – солоспів, написаний у 1998 році. Вірш узятो із поетичної збірки «*Рушники – наче долі сторінки*». Присвячено голові ВАТ «Трембіта», заслуженому працівнику легкої промисловості України, Почесному громадянину м. Чернівці Стеллі Омелянівні Станкевич. Уперше твір прозвучав у виконанні автора музики у супроводі духового оркестру «Буковина» навчально-методичного центру культури Буковини на сцені палану «Академічний» Буковинської державної медичної академії у концерті з нагоди 5-ї річниці з дня створення духового оркестру.

«*Чернівці*» – твір написаний з нагоди 590-ї річниці першої писемної згадки про столицю Буковини, присвячується академіку Костянтину Федоровичу Поповичу – письменнику, відомому державному та громадському діячу. Прем'єра відбулась у день міста на сцені Чернівецького гарнізонного будинку офіцерів у супроводі гарнізонного військового духового оркестру. Диригент – заслужений артист України Василь Бобик, соліст –

автор музики, оркестровка Бориса Ганіна. Твір друкувався у газеті «Чернівці» (1997).

(Слухання творів у запису)

Заслуговує на увагу творча діяльність буковинського композитора-пісняря, **Івана Гатрича**. Гатрич Іван Григорович – доцент кафедри музики, заслужений працівник культури України, член Чернівецького обласного об'єднання композиторів та голова асоціації діячів естрадного мистецтва Чернівецького обласного відділення Національної Всеукраїнської музичної спілки.

Іван Гатрич, як автор музики, спільно з поетесою Людмилою Калинчук написав понад сотню пісень для дітей та дорослих:

Збірка «Веселкова пісня», 2003 рік;

Збірка «Музика дощу», 2004 рік;

Збірка «Три бажання», 2005 рік;

Збірка «Весна» 2006 рік;

Збірка «I Love You», 2007 рік;

Збірка «Ангели кохання» 2008 рік;

Збірка «Моя країна» 2014 рік;

Збірка «Вікторія – 10 років 2013 рік;

Збірка «До Ре Мі», 2016 рік;

«Все починається з любові», 2016.

Також Іван Гатрич зробив музичну обробку старовинних колядок «Різдвяні колядки» (2010).

За роки творчої діяльності відбулось чотири творчих вечори Івана Гатрича «Пісенне свято Івана Гатрича» (2003), «Казковий світ пісень» (2005), «Пісенний зорепад» (2007) «Я подарую пісні два крила» (2018), а також благодійні концерти за участі шоу-групи «Victoria» під керівництвом Івана Гатрича – «Запали своє серце любов'ю» (2011, 2013) та «Все починається з любові» (2016).

Іван Григорович написав музику та озвучив музичні фільми «Лісова мандрівка за дивозорями» (2003), «Казковий сон» (2008), «Новорічні пригоди ансамблю «Казка» (2009), «Як дівчата заміж хотіли» (2011), «Пригоди у лісовій школі» (2013), «Колядує зима» (2014), «Жило-було село» (2019). З 2017 року – співзасновник та співорганізатор пісенного фестивалю «Буковинський храм».

У 2005 році Іван Гатрич заснував громадську організацію «Молодіжний центр «Вікторія» для талановитих дітей та молоді. Особливим досягненням є участь його вихованців Валентини Данилюк та Ніколетти Петрюк у фіналі Національного відбору пісенного конкурсу «Дитяче Євробачення» (2009 та 2011 роки) та Михайла Царя і Арсена Данилюка у суперфіналі телепроекту «Голос країни. Діти» (2014 рік).

Давайте заспіваємо відомі пісні Івана Гатрича.

Пісня «Весела Українка» (музика І. Гатрич, слова Л. Гатрич)

Я, весела українка,
Як весняний ранок.
Посміхається перлинка,
Дівчинка - світанок.
Я, мов сонце прокидаюсь
І радію світу.
Гарно росами вмиваюсь,
Заквітчаюсь цвітом.

ПРИСПІВ:

Я, немов пташина
В небо піднімуся.
У блакитні небеса.
Моя, Україно,
Я тобі вклонюся –
Зацвіте моя весна.
Наче квітка посміхнуся,
Я моему краю,
В вишиванку приберуся,
Щиро заспіваю.
Моя пісня помандрує
У поля діброви,
А весна їй подарує
Барви веселкові.
Свого краю я дитина,
Весняного краю.

Білим цвітом, мов калина
 Пишно розквітаю.
 Вільний вітер подарує
 Мені щастя й долю.
 Я на крилах помандрую
 В небеса на волю.

Пісня «Дай нам Боже» (музика І. Гатрич, слова Л. Гатрич)

Дай нам, Боже, щастя й миру
 Щоб в добрі жили.
 Щоби ми в молитві щирій
 Волю зберегли.
 Нашу волю, нашу силу
 Обійми крильми.
 Дай нам, Боже, щоб зуміли
 Жити чесно ми.

ПРИСПІВ:

Ми від серця і до серця
 Прокладемо добра мости.
 І за волю України об'єднаємось я і ти!
 Дай нам, Боже, небо чисте
 І добра для всіх.
 Щоб лунав неначе пісня
 Скрізь дитячий сміх.
 Дай нам віри і надії
 І серця відкрий.
 Хай любов'ю нас зігріє
 Завтра день новий.

Пісня «Молитва» (музика І. Гатрич, слова Л. Гатрич)

Всміхнеться сонце нам за небокраєм,
 Ми день усі з молитви починаєм.
 За батька, і за неньку, і за родину,
 За землю святую, за Україну.

ПРИСПІВ:

Молюся я за тебе Україно,
 Щоб житній колос в полі проростав.
 Щоб за вікном всміхалася калина
 І жайвір в синім небі нам співав.
 Молюся я за долю і за щастя,
 Нехай квітучою буде земля.
 Молімося, і нам усім воздасться,
 Бо нас усіх Господь благословля.
 Молімося за добро в усьому світі,
 Поля безмежні сонечком зігріті.
 За батька, і за неньку, і за родину,

За землю святую, за Україну.
Бажаємо ми всім на світі миру,
Пошли нам Господи Молитву щирю.
За батька, і за неньку, і за родину,
За землю святую, за Україну.

Дякую за увагу!

Проведені нами два виховних заходи засвідчили, що учні гуртка «Джерельце» проявляють глибокий інтерес до сучасного авторського пісенного виконавства на Буковині, їх жарово-стильової природи його основних напрямів. Були висловлені побажання вивчати різноманітні напрями авторської пісні на уроках.

Наступним нашим кроком у ході формувального дослідження було проведення виховного заходу в формі дискусії, на якому розглядалася роль авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО. Надаємо інформацію про основний зміст цього заходу.

Виховний захід у формі дискусії на тему: «Роль авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО»

Метою заходу було розширити знання учнів гуртка «Джерельце» щодо основних напрямків та стилів сучасної української авторської пісні; вчити їх сприймати класичну і популярну музику як різні сторони одного мистецтва; ознайомити учнів з відомими сучасними виконавцями авторської пісні; сприяти формуванню в учнів ЗЗСО музичного смаку. При проведенні дискусії робився акцент на творчості відомих буковинських авторів-виконавців (І. Дерди, В. Рурака, Л. Равлюка, Л. Бережан та ін.). Тому учні гуртка «Джерельце» заздалегідь підготували невеличкі повідомлення щодо їх життя та творчості, принесли аудіозаписи їх пісень, висловлювали свою думку щодо питань, винесених на обговорення. Дискусія проводилася у вільній формі, але спочатку була подана інформація, підготовлена студентами до цього

заходу. Вони розповідали про відомих авторів-виконавців Буковини. Далі почалося обговорення таких питань:

1) Музику яких стилів ви любите слухати (рок, диско, реп, рок-балади і т. д.)? Яке місце займає авторська пісня у цьому переліку?

2) Чи вважаєте ви, що наші буковинські автори-виконавці можуть конкурувати з відомими виконавцями України та зарубіжжя (поясніть свою відповідь)?

3) Чи вважаєте ви, що сучасні автори-виконавці повинні мати гарну фахову професійну підготовку та освіту, вміння співати класичні твори?

4) Чи допомагають вам знання щодо класичної музики у розумінні музики буковинських авторів-виконавців?

5) Як впливають на розвиток авторського пісенного виконавства досягнення у технічній сфері (якість апаратури, створення фонограм і т.д.)?

6) Чи можна віднести всі пісні сучасних українських авторів-виконавців до високих зразків музичного мистецтва?

7) Яким, на вашу думку, може бути майбутнє української авторської пісні?

У процесі обговорення даних питань учні дискутували, висловлювали різні думки, слухали твори улюблених буковинських співаків. Слід зазначити, що дана форма проведення виховного заходу є досить складною. Ведучому треба добре орієнтуватися у темі обговорення, постійно активізувати учнів, заохочувати їх до дискусії, вчити аналізувати, порівнювати, робити висновки. Проведений захід дав нам можливість теж зробити деякі висновки, які полягають у тому, що учнів гуртка «Джерельце» Бабинського ЗЗСО I-II ступенів ім. Марії Вержак схвально відгукуються про творчість багатьох сучасних буковинських співаків, цікавляться авторською піснею і співаною поезією, але, на жаль, не дуже компетентні в її стилях і напрямках. Деякі з учнів сильно розмежують класичну і популярну музику, не усвідомлюють взаємозв'язку між ними. Отже, даний захід позитивно посприяв розвитку

загальної ерудиції учнів, розвитку вміння творчо мислити, критично оцінювати ті процеси і явища, які відбуваються в сучасному українському естрадному мистецтві, зокрема, в авторському пісенному виконавстві.

Останнім етапом нашої практичної роботи була організація самостійної дослідницької роботи учнів у формі інтерв'ю з буковинським солістом-вокалістом, педагогом, культурно-громадським діячем, народним артистом України І.М. Дердою. Цей захід був організований нами у дистанційній формі і передбачав спілкування на платформі Zoom.

**Експериментальний виховний захід № 3 з учнями гуртка
«Джерельце» Бабинського ЗЗСО І-ІІ ступенів ім.Марії Вержак
(на платформі Zoom)**

Тема заходу: «Інтерв'ю з буковинським солістом-вокалістом, педагогом, культурно-громадським діячем, народним артистом України І.М. Дердою».

Мета заходу:

- **навчальна:** ознайомити учнів з творчістю сучасного буковинського соліста-вокаліста, педагога, культурно-громадського діяча, народного артиста України І.М. Дерди;

- **виховна:** виховати в учнів патріотизм, вміння давати належну оцінку тим або іншим явищам у популярній музиці;

- **розвиваюча:** розвинути в учнів художній смак, відчуття стилю.

Обладнання: мультимедійне обладнання (комп'ютер, мікрофон), ілюстративні матеріали – портрети І.М. Дерди, компакт-диски.

Хід заходу

Вчитель:

– Доброго дня, дорогі друзі! На сьогоднішнє заняття ми запросили сучасного буковинського соліста-вокаліста, педагога, культурно-громадського діяча, народного артиста України Івана Михайловича Дерду.

Для початку давайте ознайомимося з біографією Івана Михайловича. Іван Михайлович Дерда народився 28 травня 1963 року в с. Горошівці Заставнівського району Чернівецької області. Після закінчення середньої та музичної шкіл навчався в Чернівецькому училищі культури, де отримав свої перші уроки співу у викладача Святослава Мельничука. Під час військової служби з армійським ансамблем пісні і танцю об'їздив як співак з концертами Росію, Білорусь, Латвію, Литву, Естонію (1981-1982 рр.).

Професійну артистичну діяльність розпочав у 1983 році, навчаючись на підготовчому відділенні вокального факультету Львівської державної консерваторії і одночасно працюючи артистом мімансу Львівського театру опери та балету імені С. Крушельницької (на той час Львівському театрі опери та балету імені І.Франка).

У 1985 році поступає на навчання в Львівську консерваторію і продовжує працювати в Львівському театрі опери та балету. Його педагогами в консерваторії були: по класу оперного співу – народний артист України, професор Ігор Кушплер, а по класу камерного співу – професор Мирослава Лагойда. У 1990 році, після закінчення Львівської державної консерваторії ім. М. В. Лисенка, повертається на Буковину і розпочинає роботу провідним солістом Державного заслуженого Буковинського ансамблю пісні і танцю під керівництвом лауреата Національної премії ім. Т. Шевченка, народного артиста України Андрія Кушніренка, давши сценічне життя багатьом творам, які поклав маестро на музику.

Наполегливість у праці для досягнення високої майстерності допомогла співакові стати переможцем багатьох конкурсів та фестивалів.

В 1995 році перейшов на роботу провідним солістом Чернівецької обласної філармонії. У 2002 році Івана Дерду запрошують, паралельно з його концертною діяльністю, працювати асистентом кафедри музики факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного

університету імені Юрія Федьковича, а з 2005 р. – доцентом кафедри музики, викладаючи курси педагогічної майстерності і вокалу.

У 2008 році йому було присвоєне вчене звання доцента, а з 2021 р. Івану Дерді присвоєно вчене звання професора кафедри музики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Авторська серія митця «Буковинська китиця» (тут він виступав, як композитор, автор солоспівів на слова буковинських поетів 19-20 століть) одержала нагороду на загальнонаціональному конкурсі «Українська мова – мова єднання» – відзначена дипломом I ступеня (м. Одеса, 2009 р.).

За значні досягнення в розвитку культури та мистецтва краю, розбудову та зміцнення Української держави нагороджений медаллю «Будівничий України», іншими нагородами.

Іван Дерда – член Національної всеукраїнської музичної спілки (з 1992). За вагомий внесок у справу українського національного відродження ім'я Івана Дерди у 2019 році занесене в Енциклопедію сучасної України (ЕСУ). З 1997 року Іван Михайлович Дерда Заслужений артист України. З 2018 року Іван Дерда Народний артист України.

Вчитель:

– Давайте поставимо Івану Михайловичу питання з його життя, яке нас найбільше цікавить. Іване Михайловичу, розкажіть про нашу концертну діяльність, адже ми знаємо, що вона дала творчі крила багатьом новим творам.

Іван Михайлович Дерда:

– Мої концертні заходи включають близько 100 тематичних концертних програм. Я поставив близько 1500 творчих виступів, але третина з них – благодійні. Мені дуже подобається давати концертні програми промисловим робітникам, сільським робітникам, інтелігенції, студентам і студенткам. Ось чому я створив і брав участь у багатьох концертних програмах, присвячених відродженню імен відомих українських артистів, не забуваючи про це:

Максиміліана Максакова, Соломії Крушельницької, Лідії Липковської, Ореста й Дениса Руснаків та інших.

Вчитель:

– Отже, завзятість в роботі по досягненню високих навичок допомогла співаку стати переможцем багатьох конкурсів і фестивалів.

Іван Михайлович став першим виконавцем, яка стала своєрідною візитною карткою Буковини, кантати «Молюсь за тебе, Україно» (для соліста, хору і симфонічного оркестру), «Думи про Сагайдачного» (для соліста, хору і оркестру), присвяченої Хотинській битві 1621 року, прем'єра якої відбулася під час відкриття пам'ятника гетьману Сагайдачному на території славетної Хотинської фортеці (обидва названі твори композитора Андрія Миколайовича Кушніренка) (1991 р.). Іван Дерда – автор музики гімну Державного казначейства України. (2008).

Іване Михайловичу, нам також відомо про вашу композиторську діяльність, нам дуже цікаво почути це від Вас!

Іван Михайлович Дерда:

– Мені надзвичайно приємно, так, зокрема я є автором п'яти вокальних збірок: «Невмируща моя Україна» (на слова Василя Васкана, 2003 р.); «Колискова для матері» (на слова Івана Бажанського, 2005 р.); «Дванадцять місяців» (вокальний цикл для дітей на слова Василя Скавроника, 2005 р.); «Кредо» (рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, 2007 р.); «За знаком часу» (вокальний цикл на вірші Тамари Севернюк, які стали «Книгою 2008 року» на Буковині в номінації «Мистецтво» (2008). Також я є автором пісень: «Моя Україна»; «Нас кличе матір-Україна»; «Козацька доля»; «Козацькі оркестри»; «Буковина, рідний край»; «Святися, роче».

Вчитель:

– Мистецтво Івана Дерди сприймають з величезною зацікавленістю під час його гастролей як в Україні, так і в країнах Європи, а саме: Румунії,

Молдові, Польщі, Боснії, Канаді, Іспанії, Франції, Литві, Португалії, Греції, Італії.

Іван Михайлович Дерда – активний музично-громадський діяч: член Національної всеукраїнської музичної спілки, член правління обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т.Шевченка, постійний учасник вечорів, присвячених видатним діячам української культури Т.Шевченку, І.Франку, Ю.Федьковичу, М.Лисенку, С.Воробкевичу, Д.Павличку, В.Івасюку, Д.Гнатюку, І.Миколайчуку, Н.Яремчуку, І.Холоменюку, Д.Загулу, І.Бажанському та багатьом іншим. Іван Михайлович Дерда – депутат Шевченківської ради міста Чернівці, член Правління Чернівецького обласного відділення Українського фонду культури.

Іван Михайлович також читає студентам лекції і проводить практичні заняття з музичного мистецтва! Чи змогли б трішки нам про це розповісти?

Іван Михайлович Дерда:

– Окрім навчання студентів і проведення практичних занять, я завжди приділяю пильну увагу підготовці навчальних матеріалів для підвищення ефективності навчального процесу, а також розробляю і публікую безліч посібників, наприклад під загальною назвою «Буковинська китиця». Посібники одержали рекомендацію (гриф) Міністерства освіти України до використання у закладах вищої освіти. В останній час підготовлена до випуску вокальний цикл (посібник) на вірші Дмитра Павличка «Крізь віки».

Вчитель:

– Серед нагород Івана Михайловича: Лауреат VI Міжнародного конкурсу «Золоті трембіти» (1996); Лауреат Всеукраїнського конкурсу патріотичної пісні «Воля-97» (1997); Заслужений артист України (1997); Відмінник освіти України (1998); Кавалер Канадського ордена «Лицарський хрест заслуги» (1999); Почесний нагрудний знак Буковинської державної медичної академії (2000); Орден «Христа Спасителя» (2000); Грамота Міністерства культури і мистецтв України (2000); Орден Архистратига

Михайла II ступеня (2002), Почесний знак «Герб Буковини» (2002); Медаль «Будівничий України» Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т.Шевченка(2003); Медаль «10 років МВС України» (2003); Орден князя Володимира III ступеня (2003); Премія імені Івана Бажанського (2004); Лауреат «Пісенного вернісажу» (з врученням Золотої Ніки) (2007); Медаль «На славу Чернівців» (2008); Літературно-мистецька премія імені Сидора Воробкевича Літературно-мистецька премія часопису «Німчич» (м. Вижниця) (2009); Дипломом I ступеня загальнонаціонального конкурсу «Українська мова – мова єднання» (м. Одеса, 2009); Почесний знак «За наукові досягнення» Міністерства освіти і науки України; Лауреат Всеукраїнського радіофестивалю «Пісні рідного краю»(2010); золотий знак «Серце і лебідь» (2013)»; Орден «Козацький хрест» Гетьмана Виготського (2013); Почесна відзнака «Буковина Почесна відзнака асоціації перекладачів та філологів України (2014); Народний артист України (2018).

Вчитель:

– Дякуємо, Іване Михайловичу, за настільки цікаве та докладне інтерв'ю, бажаємо вам здоров'я і натхнення у вашій творчій діяльності. Дякую, що зайшли для нас час!

Дякую за увагу!

Після завершення формувального дослідження нами було проведене повторне опитування учнів гуртка «Джерельце» Бабинського ЗЗСО I-II ступенів ім. Марії Вержак з метою визначення динаміки змін, що відбулися в результаті цілеспрямованого педагогічного впливу на експериментальну групу. Результати цього діагностування наведені та проаналізовані нами у розділі 2.3.

2.3. Результати практичної роботи та їх інтерпретація

Після завершення формульовального дослідження нами було проведено повторне опитування з метою виявлення змін у показниках, що свідчать про обізнаність у галузі авторського пісенного виконавства учнів гуртка «Джерельце» Бабинського ЗЗСО I-II ступенів ім. Марії Вержак, з якими проводилася експериментальна робота. Отримані дані були порівняні із результатами констатувального етапу, на підставі чого були зроблені висновки про ефективність запропонованої нами методики формульовального експерименту. Результати анкетування щодо виявлення рівня обізнаності учнів у галузі авторського пісенного виконавства на констатувальному експерименті наведені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Результати анкетування учнів контрольної і експериментальної груп на КОНСТАТУВАЛЬНОМУ етапі

Оцінка	Кількість досліджуваних			
	Контрольна група		Експериментальна група	
	Абс.	%	Абс.	%
5	-	-	-	-
4	3	16,7	2	11,1
3	9	50	10	55,6
2	5	27,8	4	22,2
1	1	5,5	2	11,1
Усього	18	100	18	100

Отже, з табл. 2.1 бачимо, що в контрольній та експериментальній групах домінує оцінка «3», зокрема, в контрольній групі її виявлено у 9 досліджуваних, що становить 50,0 % від загальної кількості, а в експериментальній групі - у 10 досліджуваних, тобто 55,6% від загальної кількості. Оцінку «4» отримали 3 учнів у контрольній групі (16,7%) та 2 – в експериментальній групі (11,1%). Оцінку «2» отримали 5 учнів контрольної групи (27,8%) та 4 учні експериментальної групи (22,2%), оцінку «1» – 1 учень контрольної групи (5,5%), і 2 учні експериментальної (11,1%). Оцінку

«5» не отримав жоден учень. Ці дані можуть свідчити про приблизно однаковий рівень обізнаності учнів у галузі авторського пісенного виконавства на Буковині в обох групах.

Після формувального дослідження нами було проведене повторне опитування учнів за розробленою нами анкетною. Його результати ми наводимо в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Результати анкетування учнів контрольної і експериментальної груп після ФОРМУВАЛЬНОГО дослідження

Оцінка	Кількість досліджуваних			
	Контрольна група		Експериментальна група	
	Абс.	%	Абс.	%
5	-	-	2	11,1
4	3	16,7	5	27,8
3	10	55,6	8	44,4
2	4	22,2	3	16,7
1	1	5,5	-	-
Усього	18	100	18	100

З табл. 2.2 спостерігаємо, що після формувального дослідження в експериментальній групі помітно зростання рівня обізнаності учнів у галузі авторського пісенного виконавства. Так, у даній групі зафіксовано оцінку «5» у 2 учнів, що становить 11,1% від загальної кількості. Помітним є також і зростання кількості учнів, які отримали оцінку «4»: вона зафіксована у 5 досліджуваних (27,8%). Оцінку «2» отримали 3 учні (16,7%), оцінка «1» зафіксована не була, оцінку «3» отримали 44,4% учнів, що вже свідчить навіть про часткове покращення знань. У контрольній групі кількісні зміни стали кращими, проте не такі успішні, як у експериментальній групі (табл. 2.2).

Для того, щоб порівняння результатів констатувального і формувального експерименту носило більш наочний характер, ми відобразили ці результати у вигляді двох діаграм (дані представлено у відсотках, по горизонтальній осі – оцінки від 1 до 5).

Рис. 2.1. Результати опитування на констатувальному етапі, %

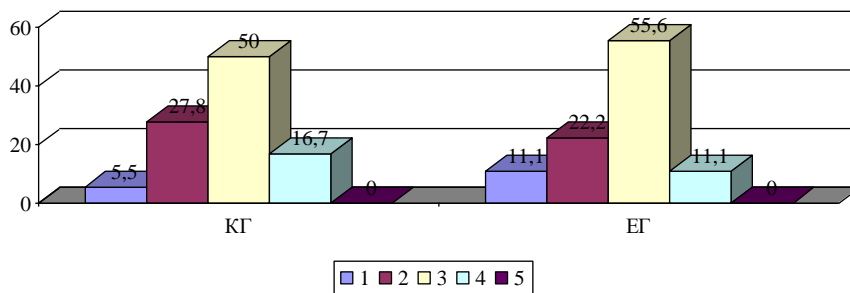
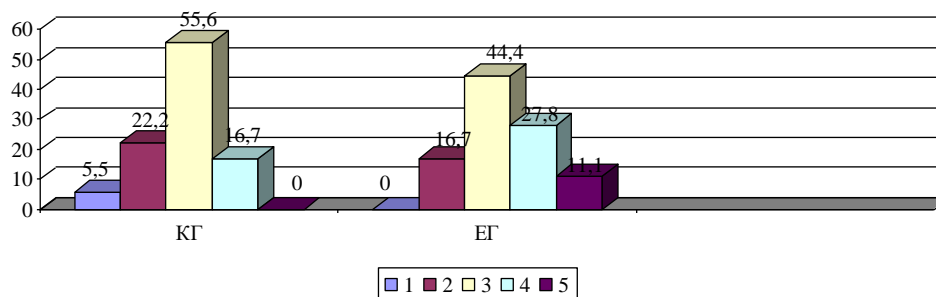

Рис. 2.2. Результати опитування після формувального дослідження, %

Отже, результати обстеження рівня обізнаності учнів у галузі авторського пісенного виконавства у контрольній і експериментальній групах дозволяють зробити висновок, що запропонована і використана нами у формувальному дослідженні методика виявилася ефективною.

Висновки до другого розділу

З метою формування патріотизму в учнів ЗЗСО засобами авторського пісенного виконавства та підвищення рівня обізнаності учнів у галузі авторського пісенного виконавства нами було проведено практичну роботу протягом I семестру 2023-2024 навчального року на базі Бабинського ЗЗСО I-II ступенів ім. Марії Вержак. До участі в практичній роботі були залучені учні гуртка «Джерельце» в кількості 18 осіб. На констатувальному етапі практичної роботи нами було з'ясовано ступінь обізнаності учнів гуртка «Джерельце» у галузі авторського пісенного виконавства, з якими передбачалася подальша експериментальна робота. Для цього нами було

проведене діагностичне обстеження учнів гуртка «Джерельце» за задалегідь розробленою анкетною, яка складалася з десяти завдань. Результати обстеження показали, що і в контрольній, і в експериментальній групі виявився приблизно однаковий рівень обізнаності у галузі авторського пісенного виконавства на Буковині, причому високого рівня такої обізнаності зафіксовано не було.

Формувальний етап практичної роботи передбачав проведення проведення двох експериментальних виховних заходів, присвячених використанню авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО, проведення дискусії на тему «Роль авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО», а також дослідницьку роботу учнів з результатом у формі інтерв'ю з буковинським солістом-вокалістом, педагогом, культурно-громадським діячем, народним артистом України І.М. Дердою. При проведенні цих заходів учні проявили зацікавленість, творчу та дослідницьку активність, дізнались багато нового про сучасну буковинську авторську пісню.

Результативність проведених нами заходів була підтверджена повторним діагностуванням учнів, яке відбулося на прикінцевому етапі практичної роботи. Результати проведеної практичної роботи підтвердили успішність і доцільність використання авторського пісенного виконавства у процесі формування патріотизму в учнів ЗЗСО.

ВИСНОВКИ

Проведене нами дослідження ролі авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО дає змогу зробити наступні висновки.

Пісенне мистецтво є важливою складовою частиною патріотичного виховання учнів ЗЗСО, а авторська пісня зокрема є засобом культурного та громадянського самовиявлення: адже автори-виконавці є виразниками не лише своєї думки, але і є ретрансляторами культурного відгуку широкої громадськості. Також авторська пісня є засобом забезпечення потреби вільного виявлення власної думки, і є явищем закодованого виявлення однією людиною суспільної думки.

Авторська пісенна творчість відіграє значну роль у вихованні особистості. Вона розвиває інтерес до музичної народної творчості, художній смак, музичну пам'ять, пробуджує любов до прекрасного. Висока художність і доступність надають народній пісні високого педагогічного значення, адже найкращі зразки допомагають виховувати в особистості високі моральні, естетичні та світоглядні якості.

Теоретичний аналіз проблеми авторської патріотичної творчо-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва дали змогу встановити, що в умовах реконструкції змісту музично-педагогічної освіти композиторсько-виконавська діяльність набуває особливого значення. Упровадження її в систему вищої педагогічної освіти сприяє духовно-творчому розвитку особистості, позитивно впливає на вдосконалення професійно вагомих особистісних якостей, сприяє формуванню авторської спроможності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

З метою формування патріотизму в учнів ЗЗСО засобами авторського пісенного виконавства та підвищення рівня обізнаності учнів у галузі авторського пісенного виконавства було проведене практичну роботу протягом I семестру 2023-2024 навчального року. Базою практичної роботи

виступив Бабинський ЗЗСО I-II ступенів ім. Марії Вержак. Практична робота полягала у проведенні діагностичних опитувань за допомогою розробленої нами анкети, проведенні двох експериментальних виховних заходів, присвячених використанню авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО, проведенні дискусії на тему «Роль авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО», а також дослідницьку роботу учнів з результатом у формі інтерв'ю з буковинським солістом-вокалістом, педагогом, культурно-громадським діячем, народним артистом України І.М. Дердою. Результати проведеної практичної роботи підтвердили успішність і доцільність використання авторського пісенного виконавства у процесі формування патріотизму в учнів ЗЗСО.

Коли в Україні відбувається відродження національної культури, пріоритетним завданням діяльності педагогів ЗЗСО є залучення дітей і підлітків до світової й української класики, народної та сучасної пісні. Любов до дітей та рідного краю надихають на нові авторські пісенні твори. Адже музика і слово про радість і болісні втрати, розуміння та дружбу здатні створити гармонію у думках та вчинках.

Естетичне виховання учнів засобами авторського пісенного виконавства становить собою важливу складову культуротворчої практики, спрямованої на визначення змісту, ролі та функцій пісні, покликаної відтворювати естетичне сприймання навколишньої дійсності і передавати найтонші нюанси емоційно-чуттєвого реагування на прояви прекрасного. На основі осмислення культурологічних засад естетичного виховання засобами авторського пісенного виконавства можна зробити висновок, що авторська пісня є потужним чинником розвитку духовної культури суспільства і освітньо-виховної практики, системою творчого мислення народу і окремої особистості, яка може виступати в ролі виконавця та носія фольклорних традицій і цінностей.

Перспективи подальшого дослідження цієї багатогранної наукової проблеми ми вбачаємо в обґрунтуванні форм, методів та педагогічних умов розвитку шкільного авторського пісенного виконавства, пошук нових шляхів, за допомогою яких вчитель музичного мистецтва буде привчати учнів закладів загальної середньої освіти до прекрасного, його сприймання, відчуття та авторського відтворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах: Наказ МОН від 16.06.2015 № 641. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text>
2. Андрущенко В. П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: досвід соціально-філософського аналізу. Київ:ТОВ «Атлант ЮЕМСІ», 2005. 498 с.
3. Антоник Н. Інноваційна методика розвитку творчих здібностей школярів на основі пісенного фольклору. *Молодь і ринок*. 2016. № 1. С. 162-166.
4. Аристова Л. Методичні засади підготовки майбутніх вчителів до патріотичного виховання учнів 4-х класів на уроках музичного мистецтва. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2018. № 1. С. 16-20.
5. Аристова Л. С. Методичні засади підготовки майбутніх учителів до патріотичного виховання учнів 5-х класів на уроках музичного мистецтва. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2017. № 1. С. 174-179.
6. Білієнко Д. Використання гуцульського фольклору у розвитку творчої активності учнів дитячих музичних шкіл (на матеріалі фортепіанних збірок композиторів діаспори). *Гірська школа Українських Карпат*. 2013. № 10. С. 135-138.
7. Богданович В. В. Історіографія дослідження проблеми музично-естетичного виховання учнів початкової школи. *Наукові записки*

[Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. *Психолого-педагогічні науки*. 2016. № 3. С. 125-128.

8. Вільсон Г. Психологія артистичної діяльності. Таланти і шанувальники. Москва : «Когито-Центр», 2001. 384 с.

9. Владимірова А. Л. Естетичне виховання молодших школярів засобами національного пісенного фольклору як один із спектрів життєвих компетентностей. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2017. Вип. 15. С. 41-44.

10. Гатрич І. Г. Умови популяризації естрадної української пісні у вітчизняній музичній підготовці. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Педагогічні науки*. 2020. Вип. 188. С. 44-48.

11. Гатрич І. Музична обдарованість школярів як психолого-педагогічна проблема. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 4. С. 127-131.

12. Гатрич І. Підготовка студентів до роботи звукорежисера у студії звукозапису. *Молодь і ринок*. 2015. № 7. С. 117-120.

13. Гатрич І. Г. Використання комп'ютерних програм – аудіоредакторів та секвенсерів у роботі вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Педагогічні науки*. 2021. Вип. 197. С. 68-72.

14. Герасимова-Персидська Н. А. Музика. Час. Простір. Київ : Дух і літера, 2012. 407 с.

15. Гончаренко П. В. Вияви масової та елітарної культури в соціальному бутті музики в добу постмодернізму. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2017. № 16. С. 22-25.

16. Горбатюк Н. Розвиток ідеї національного виховання на принципі народності (1905–1920 рр.). *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2017. Вип. 2(1). С. 124-131.

17. Горбатюк Н. Народність як принцип виховання в педагогічній спадщині Я. Чепіги. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2018. Вип. 1. С. 63-71.

18. Горбенко, О. Б. Музично-виконавська підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва: навч.- метод. посіб.. – Кіровоград, 2012. – 84 с.

19. Гордейчук Я. А. Музично-естетичне виховання учнів молодших класів на прикладах дитячої музики українських композиторів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2015. Вип. 125. С. 304-307.

20. Давітадзе А. Г. Двадцять ірландських пісень з тріо-супроводом (WoO153) в обробці Л. ван Бетховена: на перетині національного та авторського стилів. *Культура і сучасність*. 2019. № 1. С. 235-241.

21. Дерда І. Формування професійної компетентності майбутнього педагога-музиканта у процесі фахової підготовки. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2020. Вип. 3. С. 56-63.

22. Дідич Г. Вплив народної музики на морально-естетичне виховання школярів. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка: Педагогічні науки*. 2014. Вип.125. С. 67-70.

23. Довгошия В. Народознавча основа національно-патріотичного виховання в діяльності вчителя музичного мистецтва. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2017. Вип. 17. С. 30-36.

24. Єргієв І. Д. Феномен авторсько-виконавської постнеокласичної творчості як наукова проблема (діалектично-творча колізія «автор–артист»). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2020. № 1. С. 25-30.

25. Єременко, О. В. Підготовка магістрів музичного мистецтва : теорія і методика навчання: монографія. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 434 с.

26. Журба В. Передумови виникнення музичного стилю bebop. Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство. 2018. № 11. С. 218-222.
27. Завалко К. В. Педагогічна інноватика в теорії та практиці музичної освіти: монографія. Черкаси: Черкаський ЦНП, 2013. 520 с.
28. Іваницький А. І. Український музичний фольклор : підручники для вищих навчальних закладів. Вінниця : «Нова книга», 2004. 320 с.
29. Каблова Т. Б., Павлова С. О. Український пісенний фольклор у музичному вихованні школярів. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2017. № 2. С. 128-132.
30. Картавий П.В. Сучасна українська авторська пісня: статті про витоки жанру, авторів-ветеранів, фестивалі, поради молодим і долю Володимира Івасюка. Суми : МакДен, 2009. 76 с.
31. Копелюк О. Другий фортепіанний концерт І. Карабиця: авторський текст і виконавський контекст. *Українське музикознавство*. 2015. Вип.41. С. 344-361.
32. Кривошея Н. Б., Медяник О. В. Музично-естетичне виховання старших дошкільників засобами дитячої музики сучасних українських композиторів. *Молодий вчений*. 2018. № 10.1. С. 51-56.
33. Крупа Ю. О. Жанр авторської пісні як засіб культурного самовиявлення 50-60-х років ХХ ст. *Культура і сучасність*. 2020. № 1. С. 62-66.
34. Кушнір К. В., Пилипчук І. В. Вітчизняна музично-педагогічна спадщина українських композиторів як невід'ємна частина музичної культури молодших школярів. *Молодий вчений*. 2019. № 3(2). С. 299-302.
35. Лавріненко Л. Костянтин Ушинський про принцип народності у вихованні: історичний аспект (до 190-річчя з дня народження К. Ушинського). Вісник Книжкової палати. 2014. № 3. С. 32-33.

36. Левчук Я.М. Масова музика як соціалізуючий чинник молодіжних субкультур України: Дис. ...канд. мистецтвознавства : (26.00.01). К., 2011. 180 л. с. 150-166.

37. Лісовий В.А. Формування у майбутніх учителів музики дослідницької позиції у здійсненні професійної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т (м. Одеса) ім. К.Д.Ушинського. О., 2003. 224 с.

38. Лісовий В. А. До питання про визначення змісту феномена «професійна самореалізація викладача вищої школи». *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2015. Вип. 1. С. 83-96.

39. Лісовий В. А., Карп А. Г. Авторське пісенне виконавство як культурно-мистецьке явище та його педагогічне значення. Тези доповідей студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (25–27 квітня 2023 року). Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи. – Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 91.

40. Лісовий В. А., Карп А. Г. Педагогічне використання авторського пісенного виконавства у формуванні патріотизму в учнів ЗЗСО. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Удосконалення професійної майстерності педагога-музиканта в умовах полікультурного простору». Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023.

41. Лукава Д. В. Український музичний фольклор – важливий засіб естетичного виховання молодших школярів. *Культура і сучасність*. 2017. № 2. С. 212-216.

42. Ляшко М. П. Музично-естетичне виховання як один з найважливіших факторів формування духовної культури особистості засобами фольклору. *Молодий вчений*. 2017. № 12. С. 171-175.

43. Найда Ю., Найда В. Авторська пісня та співана поезія в музичному житті міста Хмельницького у ХХІ столітті. *Вісник КНУКіМ. Серія : Мистецтвознавство*. 2022. Вип. 46. С. 119-127.

44. Ніколаєва Г. О. Використання фортепіанних мініатюр українських композиторів у класі основного музичного інструменту. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти*. 2013. Вип. 15. С. 122-126.

45. Околович І. Внесок українських композиторів – класиків у формуванні музично-виховної системи. *Молодь і ринок*. 2018. № 8. С. 117-122.

46. Павлюк Н., Малашевська І., Матящук О. Авторська пісня як вербально-музичний засіб виховання студентської молоді. *Acta paedagogica volynienses*. 2022. Вип. 2. С. 137-142.

47. Панасюк Т. Пісенний дивограй : зб. пісень / Т. Панасюк, С. Вишинська. Луцьк (б. а). 2015. 56 с.

48. Панасюк Т. Пісня мого дитинства : зб. псень / Т. Панасюк, С. Вишинська. Луцьк 15. 1. 2011. 2.

49. Панасюк Т. Пісні мого дитинства. Част. в зб. пісень / Т. Панасюк С. Вишинська. Луцьк 15. 1. 2012. 32 с.

50. Панасюк Т. І., Вишинська С. В. Авторська пісня у вихованні підростаючого покоління. *Педагогічний пошук*. 2017. № 3. С. 63–65.

51. Потебня О. Із записок з теорії словесності. Збірник: вступ, ст., приміт. І. В. Іваньо, А. І. Колодної. Київ : Мистецтво, 1985. 302 с.

52. Радчук Н. І. Роль пісні у військово-патріотичному вихованні козачат. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7. С. 346-354.

53. Радчук Н. Українська народна пісня як засіб патріотичного та духовного виховання козачат-хортингістів. *Теорія і методика хортингу*. 2016. Вип. 5. С. 47-53.

54. Руденко Ю. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність / Ю. Руденко, О. Губко. К. : МАУП, 2007. 384 с.

55. Рябуха Т.М. Витоки та інтонаційні складові української пісенної естради: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 / Рябуха Тамара Миколаївна ; Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. - Харків, 2017. - 18 с.

56. Салій С. Українські композитори та їх внесок у музично-естетичне виховання учнів загальноосвітньої школи. *Молодь і ринок*. 2015. № 9. С. 73-77.

57. Сегеда, Н. А. Професійний розвиток викладача музичного мистецтва : історія, методологія, теорія: монографія. К.: НПУ, 2011. 273 с.

58. Сідлецька Т. І. Особливості масової музики як соціального й культурного феномена. Українська культура: минуле, сучасність, шляхи розвитку. наук. зап. Рівненського державного гуманітарного ун-ту. зб. наук. праць. Вип. 19. Рівне : РДГУ, 2013. Т.1. С. 113–117.

59. Стратан-Артишкова Т. Авторська спроможність як системоутворювальний фактор композиторсько-виконавської діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка: Педагогічні науки*. 2014. Вип. 134. С. 212-216.

60. Стратан-Артишкова Т. Б. Авторська спроможність у творчо-виконавській підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2015. № 10(5). С. 62-66.

61. Тупікова Г.А. Реалізація моделі підготовки майбутніх учителів до патріотичного виховання школярів засобами українського музичного мистецтва. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка*. 2016. Вип. 1. С. 73-76.

62. Тупікова Г.А. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до патріотичного виховання школярів засобами українського музичного мистецтва. *Педагогіка та психологія*. 2016. Вип. 53. С. 148-155.

63. Ушинський К.Д. Рідне слово. Книжка для тих, хто навчає. Вибрані педагогічні твори: у 2 т. Т. 2 : Проблеми російської школи. К.: Рад. шк., 1983. С. 232-294.

64. Філіпчук Г. Г. Принципи народності в творчості С. Воробкевича. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. Вип. 1. С. 252-261.

65. Холопова В. Н. Музика як вид мистецтва. СПб.: Лань, 2000. 320 с.

66. Цицерон М. Т. Три трактати про ораторське мистецтво. М. : Наука, 1972. 472 с.

67. Чайка С. Педагогічне значення української народної пісенної творчості у вихованні особистості. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2017. Вип. 22(2). С. 130-134.

68. Шак Ф. М. Массова і елітарна музика в епоху Постмодернізму. *Aspectus*. 2013. № 1. С. 104-110.

69. Ярошевська Л. Патріотичне виховання студентської молоді як складова громадської діяльності кафедри музичного мистецтва. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2018. № 1. С. 413-416.

Додатки

В колі сім'ї (2001)

Після ювілейного концерту С. Сабадаша (2005)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_А. Г. Карп